כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת צו ■ גיליון פסח ■ י"א ניסן ה'תשפ"א ■ 24.03.2021 ■ גליון מס' 626 ■

ופסח כנגד אברהם

להלן סיכום שיחה שנאמרה על ידי אדמו"ר מסוכטשוב שליט"א.
הדברים נאמרו בפסח תשע"ח
הדברים מאירים ומזהירים. המבלה"ד: ר' משה הררי

נאמר בטור (אורח חיים תי"ז) ששלושת הרגלים הם כנגד שלושת האבות, ופסח הוא כנגד אברהם אבינו, לפי שכתוב (בראשית י"ח) "לושי ועשי עוגות", ופסח היה.

וביאור הענין נראה על פי הכתוב (בראשית ב') "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ואמרו חז"ל (בראשית רבה י"ב) "אל תקרי בהבראם אלא באברהם", שבזכותו של אברהם אבינו נבראו שמים וארץ, וביאור הדברים הוא על פי הכתוב "בראשית ברא א-לקים את השמים ואת הארץ, ובחז"ל (מובאים הדברים ברש"י לפסוק זה) "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית". מובא בשם רבי חיים ויטאל שתכלית הבריאה היא שדרך הטוב להיטיב, ולכך ברא הקב"ה את העולם שיקבלו ההטבה, ותכלית הבריאה היא לשעבד את כל העולם לקב"ה, וע"י כך מתגלית מלכותו של הקב"ה בבריאה, והיתה הבחירה בישראל, כמו שכתוב "אתה בחרתנו מכל העמים", שמכוח עבודתם בתורה ומצוות יהא בכוחם לשעבד את כל הבריאה לקב"ה.

ובחי' זו היא מכוחו של אברהם אבינו ע"ה, שכל מהותו היתה לגלות ולפרסם לכל את מלכות ה' יתברך והנהגתו בכל הבריאה כולה, ולכך בזכותו נבראו שמים וארץ, שמכוחו יכולים לזכות לתכלית הבריאה לגלות מלכות ה' יתברך בכל הבריאה. ומאידך מצינו באברהם אבינו ע"ה שהוא נצטווה על המילה, שהוא שעבוד התאוות להקב"ה, שכוחו של אברהם אבינו הוא הן בגילוי מלכותו יתברך בכל הבריאה, והן בבחינת "קדש עצמך במותר לך", שיהא בכוח האדם לשעבד את כולו להשי"ת.

ולעומת שתי בחינות אלה, נצטוו ישראל במצרים על דם פסח ודם מילה, פסח מורה על ביטול העבודה זרה והכרה במלכות השי"ת, כפי שנאמר "משכו וקחו לכם צאן ושחטו הפסח, משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה", ומילה רומז על שעבוד התאוות לגבוה, ומכוח שתי בחינות אלו זכו ישראל להיגאל ממצרים ולהיות עם ה', והוא מכוחו של אברהם אבינו.

וכשם שבאברהם אבינו מצינו שהשפיע חסדים אף לשאינם ראויים מכוח מעשיהם, כמו שטרח להכין סעודה לשלושת המלאכים אע"פ שהיו נראים כערבים, וכן היה מאכיל לכל העוברים, ולאחר האכילה היה אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, שלא דקדק אם ראויים הם לקבל החסדים, כן הוא אף ביו"ט פסח שישראל היו במ"ט שערי טומאה, וכעובר במעי בהמה, שלא היו ראויים להיגאל מכוח מעשיהם, אלא במורא גדול זו גילוי שכינה, שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שלא לפי מעשיהם, אלא השפעת חסדים מלמעלה יותר מן השיעור והוא מכוחו של אברהם אבינו. והנה באבות (פ"ה מי"ט) נאמר "כל שיש בו שלשה דברים אלו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה", והביאור הוא על פי המדרש (ב"ר פע"ו) שכל העושה כמעשיהם והבוחר בדרכיהם אני מתקיים עליו, שלהיחשב כתלמיד הוא רק ע"י שהאדם בוחר בדרכי הרב, וע"י שלושת בחינות אלו יכול האדם להיקרא מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה. ונראה שמאחר שיו"ט דפסח הוא כנגד אברהם אבינו, תקנו חז"ל לעומת שלוש בחינות אלו שלוש מצוות - פסח מצה ומרור.

פסח הוא כנגד עין טובה, שאין שוחטין את הפסח על היחיד, שהפסח אינו נאכל אלא בחבורה, וכדכתיב ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו, דכל ישראל כאחד מתחברין לקיים מצות הפסח, והוא שלימות הבחינה של עין טובה. מצה הוא כנגד רוח נמוכה, לפי שמצה היא לחם עוני, ואיתא בספר החינוך (מצווה קי"ז) טעם הציווי שכל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', לפי ששאור רומז על גאות שהוא מתפיח העיסה, ומצה היא היפך בחינה זו, שרומזת על הכנה ושפלות. ומרור הוא כנגד נפש שפלה, כי נפש שפלה היא הפרישה מתאוות עוה"ז, וכענין זה הוא המרור שהוא מר כמוות, וכן נאמר ש"מרור" הוא

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

חמץ ומצה
כבר אמרו חז"ל: "הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל"...
המשך בעמ' 2

ימי מלאיכם
בשלוש זמנים שונים, נדרש הכהן הגדול, לפרוש מביתו למשך שבעה...
המשך בעמ' 3

בדין שלש סעודות בשבת ערב פסח
הנה מעיקר הדין צריך לאכול סעודה אחת בליל שבת, וב' סעודות ביום...
המשך בעמ' 4

שו"ת חורף
האם ניתן לומר הלל עם ברכה בתפילת ליל החג הראשון גם כאשר מתפללים ביחידות?...
המשך בעמ' 5

סיפור לשבת
להסב עם סבא
זה היה שבועיים לפני חג הפסח. בין השלוליות להררי הספרים התקבל...
להרנין לב אלמנה
סיפר הגרי"י זילברשטין שליט"א: בְּלֵיל הַסֵּדֶר שֶׁל שְׁנַת תַּשְׁסָ"ה הִתְרַחֵשׁ...
המשך בעמ' 8

שביבים
■ *סימני הסדר*
■ *כל דכפין ייתי וייכול / סיפורי צדקה וחסד*
המשך בעמ' 10

משיחת משה את אהרן ובניו לכהונה
מסופר בפרשת השבוע על משיחת משה רבינו את אהרן אחיו ובניו...
המשך בעמ' 15

פסח תימן
קהילת יהודי תוניס הייתה קהילה לקראת מועדי ישראל בקהילת...
המשך בעמ' 16

בגימטריה "מות", שיתבונן האדם שאם ישקיע את עצמו בתאוות עוה"ז הרי הוא כמיתה, ומכח שלוש בחינות אלה יכולים לזכות להיות מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה.

ובפסח שמתעורר כוחו של אברהם אבינו ע"ה ניתן כח לכל יחיד להמשיך חסדים מלמעלה ולזכך את עצמו, ואיתא ב"שם משמואל" (עיין פסח שבת חוה"מ תרע"א ועוד) שזהו הענין שמברכים הטל בפסח, כי בטל נאמר (שבת פ"ח) שהוא עתיד להחיות בו מתים, והיינו שמכח היו"ט של פסח יש בכוח כל אחד מישראל, אף אם היה נחשב כמת, לזכות לתחיה, ולהשפעת חסדים מלמעלה מכוחו של אברהם אבינו ע"ה. ■

חמץ ומצה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

כבר אמרו חז"ל: "הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל" (זהר, במדבר קלד), אחת המצוות שנתמזל מזלה בבית ישראל הוא חג הפסח, לא רק המירוק וההכנות המרובות שקודם החג, אלא בעיקר החומרות וההידורים הרבים שקיבלו על עצמן קהילות שונות בישראל, כמו מנהג אי אכילת קטניות, או אי שרית המצה במים וכדומה, והכל כדי להתרחק ממשהו חשש של חמץ. אין ספק בלבי שאילו לא היתה התורה מחייבת אותנו לאכול מצה בערב פסח, היתה המצה המצרך הראשון שיהודים היו אוסרים על עצמם בפסח, שהרי המצה העשויה מקמח ומים היא המזון הקרוב ביותר לחשש של חמץ. ואכן היו יהודים טובים שמלבד כזית מצה בליל הסדר שחייבים לאוכלו מן התורה, לא הכניסו לפיהם בכל שאר ימי הפסח משהו של מצה. ולכאורה יש לשאול על תורתנו הקדושה: אם התורה הרחיקה אותנו כל כך מחמץ, עד שאסרה אותו עלינו לא רק באכילה אלא אפילו 'בבל יראה' וב'בל ימצא', ואם כך מדוע לא זו בלבד שלא אסרה עלינו את המצה אלא עוד הטילה עלינו חובה לאכול אותה, למרות שהיא המצרך הקרוב ביותר לחמץ?

חמץ ומצה, המצוה והאיסור, הם תמצית היהדות כולה. במקורות חז"ל מסמל החמץ את יצר הרע, שאחד מכינויו הוא "השאור שבעיסה". ואכן כמו השאור המתסיס את העיסה כך היצר הוא הכח המפתה ומגרה את האדם לחטא. והשאלה הגדולה היא כיצד על האדם להתנהג ולהתמודד עם הכח הזה? אומות העולם ראו בהתרחקות מן היצר או בחיסולו של היצר את התשובה ההולמת להנצל מן החטא. לכן הכומר הנוצרי אסור בנישואין, וכל המרבה בהתבודדות מן החברה או בסיגוף הגוף הרי זה משובח. לפי השיטה זו העיור שאינו רואה, והחרש שאינו שומע, והאילם שאינו מדבר, ושאר בעלי המומין הם המושלמים יותר מבחינה מוסרית, מפני שהמגבלות שלהם מונעות מהאדם לחטוא.

לא כן סוברת התורה, הגיבור אינו זה ההורג את יצרו או המדכאו ומחלישו, אלא "איזהו גיבור הכובש את יצרו", שאז הנכבש נשאר בשלמותו אלא שהכובש שולט עליו ומשתמש בו לטובתו. האמת היא שהיצר כשלעצמו אינו טוב ואינו רע, אלא הכל תלוי בשימוש שהאדם עושה בו, אם ישתלט האדם על יצרו, ירסן אותו וידע לרתום אותו למשימות חיוביות, כי אז מקיים האדם באמצעות היצר מצוה, ואם חלילה יתן האדם דרור ליצריו, יאפשר להם להתפרץ ולפעול ללא ביקורת והכוונה, כי אז מביאו היצר לעבירה. ועל זה אמרה התורה: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" - "בשני יצריך", והמצוה הראשונה בתורה היא "פרו ורבו" שאפשר לקיימה רק בחיים משותפים עם אשה, והתורה בכללה מחייבת אותנו להיות מעורבים עם הבריות עד ש"הפורש מדרכי ציבור אין לו חלק לעולם הבא". על הכתוב "אנשי קודש תהיו לי" היה רגיל רבי מנחם מנדל מקוצ'ק לומר: מלאכים בשמים - אומר רבונו של עולם לישראל - יש לי אלפי רבבות, איני רוצה שתהיו מלאכים, המשיכו להיות אנשים, אלא שאת האנושיות שלכם תחיו בקדושה, קדושה אנושית אני רוצה מכם.

מצות המצה ואיסור החמץ הם מסמלים את שליטתו ואי שליטתו של האדם על יצריו, המצה והחמץ שניהם באים באותו מקור, מעירוב הקמח במים, כשהקמח מסמל את הגוף החומרי והמים את החלק הרוחני שבאדם (כדרשת חז"ל: 'נמשלו דברי תורה למים'), ועירוב המים והקמח יוצר את הבצק (שהוא הפוטנציאל של החמץ שהוא היצר הרע בנמשל) והבצק כשלעצמו אין בו לא עבירה ולא מצוה. והנה התורה לא זו בלבד שאינה מחייבת אותנו להתרחק מהפוטנציאל הזה אלא היא עוד מחייבת אותנו להזדקק לו, ולעשות ממנו מצה, שהרי אין יוצאים ידי חובת מצה בפסח אלא רק בדבר שמחמיץ. להודיענו שהמצוה והעבירה אינה תלויה ביצר אלא בהתנהגותו של האדם, האם הוא ישלוט על יצרו או שיצרו ישתלט עליו. ■

ימי מלאיכם

/ הרב איתמר הרשקו

בשלוש זמנים שונים, נדרש הכהן הגדול, לפרוש מביתו למשך שבעה ימים. הפעם הראשונה הייתה בפרשתנו, כשאהרון מצווה ע"י ה'[1]. שלא לצאת מפתח אוהל מועד, בכל שבעת ימי המילואים.

לאחר מכן, בכל פעם בו שחטו פרה אדומה. נדרש הכהן המחטא, לפרוש שבעה ימים קודם לכן. ורק אחרי שבעת הימים, הוא מוכשר לשרוף את הפרה.

ובפעם השלישית, בכל שנה ושנה. מיד לאחר שני ימי ראש השנה, נדרש הכהן הגדול לפרוש מאשתו. ולהישאר בלשכתו אשר במקדש, עד ליום הכיפורים[2].

אך למעשה, הפרישה הראשונה כדוגמת זו. הייתה כאשר משה עלה למרום, לקבל את התורה בהר סיני. אז שהה משה במשך שישה ימים, בתוך הענן. עד אשר ניגש אל המקום אשר שם האלוקים[3], ביום השביעי.

הצורך בפרישה הזו, נובע מהצורך להפריד בין קודש לחול. שלא תהיה כניסת הכהן אל הקודש, כמו עוד כניסה רגילה שבכל יום, למקדש.

ולכן כשבא משה לקבל את התורה, אין הוא יכול לעלות להר אל ה'. אלא לאחר ששה ימים, בהם הוא עוסק בקודש. ולאחריהם הוא נקרא, לבוא אל ה'.

וכשבא יומם של אהרון ובניו, להיכנס ולעבוד במשכן. אין הם יכולים לעשות כן, אלא לאחר שבעת ימי הכנה. שבהם משה מראה ומלמד אותם, את דרך ועניין הקרבת הקורבנות.

ובמשך הדורות, שמונה פעמים[4] נדרש הכהן לפרוש. בשבעת הימים שקדמו, לשריפת הפרה האדומה. וכל זאת, משום שמעשי הפרה, היו נעשים בטבול יום. שהיו מטמאים את הכהן במקום, ולאחר הטבילה הוא שרף את הפרה. ובלי לחכות עד לשקיעה[5]. ולכן הכהן היה צריך לפרוש מביתו, בימים שלפני כן.

שלושת הזמנים האלו, קשורים אחד בשני.

ביום הששי[6], בו הושלמה תכלית הבריאה. זכה משה להתחיל ששה ימים חדשים, שבסופם הוא עולה לקבל את התורה והמצווה מאת ה'. ובאותה העלייה נאמר למשה, לצוות את ישראל על נדבת המשכן. למרות שמשה לא אמר זאת לעם, אלא לאחר הכפרה שבאה ביום הכיפורים, לאחר חטא העגל[7].

וכדי להראות לעם, שנתרצה הקב"ה לכפר להם בשמחה. ושדווקא אהרון שעשה את העגל, הוא הנבחר להיות בכהונה. נכנס אהרון אל הקודש, רק ביום השמיני[8]. ואז ירדה השכינה לשכון כבוד במשכן, אשר התנדבו לבנותו עם ישראל.

ובכל שנה ושנה ביום הכיפורים, חוזרת ומופיעה אותה התרצות בשמחה. כשמחל לנו הקב"ה על עוון העגל[9]. ולכן מפרישין את הכהן הגדול, במשך שבעת הימים שלפני יום הכפורים.

הדרך בה אנו מכפרים על חטא העגל, היא ע"י הפרה האדומה. כאמא המנקה את צואת בנה[10]. ועל כן, הכהן העוסק בפרה האדומה. צריך לפרוש מאשתו, שבעה ימים קודם לעשיית אפר הפרה. כדי להפרישו ולהקדישו, בכניסה אל מלאכת הכפרה, שעל חטא העגל.

הנה כי כן, מילוי הידיים של הכהנים העוסקים במלאכה. יכול להגיע רק לאחר מלאת ימי מילואיהם, והכנתם להיכנס לקודש. וכאשר הם עושים כן, הם זוכים לחזור למציאות הראשונה[11] - מה ראשונים ברצון, אף אחרונים ברצון[12].

1 - ששים ושמחים לקבל מפי משה, כשומע מפי הקב"ה - רש"י ויקרא ח, לו
2 - יומא פרק א, משנה א
3 - וי"א ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר עשרת הדברות והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ו' ימים - רש"י שמות כד, טז
4 - "ותשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשנייה. ראשונה עשה משה רבינו. שנייה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה מלך המשיח מהרה יגלה אכי"ר" - רמב"ם הל' פרה אדומה פרק ג, הלכה ד
5 - פרה פרק ג, משנה ז
6 - דבר אחר, "יום הַשִּׁשִּׁי" - כלם תלוים ועומדים עד יוֹם הַשִּׁשִּׁי, הוא ששי בסיון (ס"א שביום ו' בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאילו נברא העולם עתה וזהו יוֹם הַשִּׁשִּׁי בה"א שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה - רש"י בראשית א, לא
7 - צ"ע טובא דלמא הכל כסדר, וציווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל. וקודם רדתו מההר עשו את העגל, ומשה לא הגיד לישראל ציווי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרוצים להקב"ה. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל. אשר על כן בציווי הקב"ה כתיב, 'מאת כל איש' דהיינו גם ערב רב. כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'איש איש מלמד' וכו'. ומשה בציווי אמר לישראל, 'קחו מאתכם' דייקא. ולא מערב רב, לפי שהם גרמו בנזקים וק"ל - המגיה על רש"י שמות לא, יח
8 - אהרון אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם, ותדעו שהמקום בחר בו - רש"י ויקרא ט, כג
9 - עשה עוד מ' יום, נמצאו כלים ביוה"כ. בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה, וא"ל למשה (במדבר יד) 'סלחתי כדברך'. לכך הוקבע למחילה ולסליחה - רש"י דברים ט, יח
10 - משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל - רש"י במדבר יט, ב
11 - לעשות, זה מעשה פרה. לכפר, זה מעשה יום הכיפורים - יומא ב: העשייה של הפרה היא כחזרה על ימי בראשית, עליהם נאמר, 'אשר ברא אלוקים לעשות'. והכפרה של יום הכיפורים, היא חזרה לימי מתן תורה. אז נגלה עלינו הקב"ה כחתן היוצא לקראת כלה.
12 - ומנין שנתרצה ברצון שלם. שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים י) 'ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים'. מה הראשונים ברצון, אף אחרונים ברצון - רש"י דברים ט, יח

בדין שלש סעודות בשבת ערב פסח

/ הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך

הנה מעיקר הדין צריך לאכול סעודה אחת בליל שבת, וב' סעודות ביום שבת, וכתב ברמ"א בשו"ע או"ח (סי' רצ"א סעיף א') שמי שלא אכל בליל שבת, יאכל שלש סעודות ביום השבת, ע"כ.

ואפשר דבמקום הדחק ואונס שיודע שלא יוכל לאכול ביום השבת ב' סעודות, כגון בשבת ערב פסח, ולכך אוכל בליל שבת ב' סעודות, [כמובן בהפסק של כמה שעות ביניהם, שלא יגרום לברכה שאינה צריכה] וביום סעודה אחת, י"ל שיצא בדיעבד ידי חובת ג' סעודות בשבת.

ויש להביא קצת ראיה מגמ' שבת (קיז:) ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת, שלוש, רבי חידקא אומר ארבע, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה', היום לא תמצאהו בשדה (שמות ט"ז, כ"ה) רבי חידקא סבר הני תלתא היום לבר מאורתא, ורבנן סברי בהדי דאורתא, ע"כ.

והרי הלכתא כרבנן, וכמו שכתב שם הרי"ף, וכן כתב ברמב"ם (הלכות שבת פ"ל ה"ט) וז"ל, חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת, אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה עכ"ל, וכתב במגיד משנה שם דקיי"ל כת"ק, ע"כ.

ומשמע מלשון הגמרא דאמרי דלרבנן צריך לקיים ג' סעודות של שבת "בהדי דאורתא", דה"ה (בדיעבד עכ"פ) אם אכל בלילה ב' סעודות, וביום סעודה אחת, דיצא, כיון "דבהדי דאורתא" אכל ג' סעודות.

וגם ראיה מדברי הפרישה (בטור או"ח שם ס"ק ה') שכתב וז"ל, או שהוא מתענה פטור מג' סעודות, יש מקשים פשיטא כיון דמתענה האיך יאכל, ומשני דהוה אמינא צריך לאכול בלילה לפני התענית, ליל כניסת שבת ג' סעודות, עכ"ל.

ומשמע מדבריו דאם מתענה, פטרינן ליה ולא מטרחינן ליה שיאכל ג' סעודות בליל שבת, אבל אם באמת יאכל בליל שבת ג' סעודות, ואח"כ יתענה ביום השבת, יצא ידי חובת ג' סעודות בשבת, ודו"ק.

ושאלתי זאת להגאון הגדול רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א, אם בשעת הדחק יכול לצאת ג' סעודות ע"י שיאכל ב' סעודות בלילה, ואחד ביום, וענה לי וז"ל, תלוי במחלוקת הפוסקים אם יש לכל סעודה זמן מיוחד לה, או לא, ובלית ברירה יאכל שתים, או אף ג' בליל שבת. עכ"ל.

והגאון הגדול רבי מאיר מאזוז שליט"א, כתב לי וז"ל, נראה דהוא הדין, דהא ילפינן שלש סעודות, מדכתיב ג' פעמים היום, וא"כ היום והלילה היינו הך כמו שנאמר ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א' - ה'), ועוד דכל דאפשר לתקוני מתקנינן, ואם יוכל לאכול מחר שוב שתי סעודות כדין עדיף לקיים מצוה בזמנה. עכ"ל.

והגאון הגדול רבי ברוך ראובן שלמה שלזינגר (שליט"א), [זצ"ל] כתב לי וז"ל, בענין הא דכתב הרמ"א בסימן (רצ"א ס"א) בשם תוס' והרא"ש בפסחים (דף ק"א א') דמי שלא אכל בליל שבת יאכל שלוש סעודות ביום השבת, ושאל מע"כ אם יודע שלא יוכל לאכול ביום השבת שתי סעודות, האם יכול בדיעבד לאכול שתי סעודות בלילה ואחת ביום.

הנה זה לא שאל מע"כ אם לא יוכל לאכול כלל ביום השבת האם יכול בדיעבד לאכול ג' סעודות בלילה, דזה פשיטא דאפילו אם יטעום ביום ולא יתענה אפ"ה חייב לאכול לפחות סעודה אחת ביום דכבוד היום עדיף מכבוד הלילה כדאיתא בפסחים דף (ק"ה א').

ונראה דגם ב' סעודות לא שייך לאכול בלילה במקום ביום מפני ב' טעמים, דהנה איתא בשבת (דף קי"ז ב') ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש, רבי חידקא אומר ארבע, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, ויאמר משה אכלוהו היום, כי שבת היום לה', היום לא תמצאהו בשדה, ר"ח סבר הני תלתא היום לבד מאורתא, ורבנן סברי בהדי אורתא ע"כ.

והנה תלתא היום קאי על יום השבת ממש ולא על הלילה, שהרי משה אמר להם תלתא היום בשבת בבוקר כדכתיב בקרא ויניחו אותו עד הבוקר וגו', ולכן סובר רבי חידקא דצריך לאכול ג' ביום לבד מלילה, אלא דרבנן סברי דכיון דאיכא חיוב קידוש על היין בלילה דוקא, ואין קידוש אלא במקום סעודה, במילא יוצא בלילה באחד מן הג' סעודות, כיון שהפסוק היום הוא רק אסמכתא, אבל להוריד עוד סעודה מן היום מנלן הלא כתוב היום שהוא ביום השבת ולא בלילה. ותו אם יאכל ביום רק סעודה ג', מתי יאכלנה, הלא סעודה ג' מתחיל זמנה משש שעות ומחצה כדאיתא בסימן (רצ"א ס"ב), ואסור להתענות בשבת עד חצות אלא אם הוא אנוס כדאיתא (ריש סימן רפ"ח), ואם יטעום מיני תרגימא או פירות קודם חצות, ואחר חצות יקיים סעודה ג' הרי כבר אכל ביום השבת שתי סעודות. עכ"ל מכתבו של הגר"ש שלזינגר (שליט"א) [זיע"א].

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

גדר אמירת ההלל בליל פסח

שאלה: האם ניתן לומר הלל עם ברכה בתפילת ליל החג הראשון גם כאשר מתפללים ביחידות?

תשובה: נחלקו השולחן ערוך והרמ"א[א] האם נוהגים לומר הלל על סדר תפילת ערבית בליל פסח, והמנהג הרווח ברוב המקומות בארץ ישראל הוא כדעת השולחן ערוך שיש לומר הלל שלם בברכה.

ויש לברר מהו טעמו ועניינו של מנהג זה לומר הלל **בבית הכנסת** בליל פסח - שהרי בשאר החגים לא מצאנו דין אמירת הלל בליל החג - ומתוך כך נבוא לענות על שאלה זו.

אך קודם לכך יש לעיין בגדרו ומהותו של ההלל שאנו אומרים **במהלך ליל הסדר**.

והנה מצאנו לכאורה בדברי חז"ל והראשונים כמה גדרים שונים בגדרו של אמירת ההלל **בליל הסדר**.

גדר א' - חלק ממצוות סיפור יציאת מצרים

מדברי ספר החינוך נראה כי גדר אמירת הלל זה הוא חלק ממצוות סיפור יציאת מצרים, וזה לשונו של ספר החינוך במצוות סיפור יציאת מצרים[ב]:

'לספר בעניין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן כל אחד כפי צחות לשונו, **ולהלל ולשבח** השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם'.

ומבואר שחלק ממצוות סיפור יציאת מצרים היא אמירת ההלל, וכן הוא נוסח ההגדה בסוף ה'מגיד'[ג]:

'ובכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים וכו', **לפיכך** אנו חייבים להודות להלל לשבח וכו' למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות וכו' ונאמר לפניו הללויה'.

גדר ב' - חלק ממצוות אכילת קרבן פסח ומצה

אולם בגמרא משמע שאמירת ההלל בליל פסח היא חלק ממצוות אכילת קרבן פסח, שכן הוא לשון המשנה[ד]:

'מה בין פסח הראשון לשני? הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית, הראשון **טעון הלל באכילתו** והשני אינו טעון הלל באכילתו'.

ומלשון המשנה '**טעון הלל באכילתו**' משמע שמצוות אכילת קרבן הפסח זוקקת אמירת ההלל, ואילולי לימוד מיוחד (המובא בגמ' שם) מהפסוק 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג"[ה] היינו אומרים שגם בעת אכילת קרבן פסח שני יש לומר הלל.

ואף בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח, מכל מקום יש לומר שאמירת ההלל היא חלק מצוות אכילת המצה ועיין בהערה[ו].

גדר ג' - חלק מתקנת חכמים של ד' כוסות

ובתוספות במסכת סוכה[ז] משמע שדין אמירת ההלל בליל הסדר נובע ממצוות חכמים לשתות ד' כוסות, שהרי התוספות שם כותבים שהסיבה שמן הסתם לא תקנו חכמים לשתות ד' כוסות אינה אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה (כלומר שאין מצוות ד' כוסות רק לשתות ד' כוסות ותו לא, אלא צריך לשייך אמירה אל ועל כל כוס וכוס, ובכוס הראשונה מקיימים את מצוות הקידוש, בכוס השנייה מקיימים את מצוות סיפור יציאת מצרים, בכוס השלישית - ברכת המזון, ובכוס הרביעית - הלל) ולכן הסיקו התוספות שגם נשים חייבות באמירת הלל זה (בשונה מהלל הנאמר בחג הפסח ובשאר החגים ביום) שהרי אף הן חייבות במצוות ד' כוסות שאף הן היו באותו הנס.

ההלל בליל הסדר - מחולק לשניים

והנה בליל הסדר אנו מחלקים את אמירת ההלל לשני חלקים, החלק הראשון (שני המזמורים הראשונים) נאמרים בסוף המגיד קודם אכילת המצה והמרור והשולחן עורך, והחלק השני נאמר לאחר האכילה ולאחר ברכת המזון, ויש להבין מה טעם חלוקת ההלל לשני חלקים.

וכתב המהר"ל[ח] שהטעם הוא כדי שיהיה נאמר ההלל על הפסח והמצה, ואילו היה נאמר כולו לפניו או כולו לאחריו לא היה ניכר שהלל הוא על הפסח עכת"ד, וזה מובן לפי גדר ב' הנ"ל.

ויש מי שרצה לומר[ט] שהחלק הראשון הוא מדין סיפור יציאת מצרים, ולכן נאמר ביחד עם ה'מגיד', ואכן שני המזמורים הראשונים עוסקים ביציאת מצרים[י], אולם החלק השני הוא מדין מצוות ד' כוסות כדי ליצוק תוכן לכוס השלישית והם מזמורים העוסקים בשאר גאולות ובגאולה העתידה[יא], כמבואר בדברי התוס' במסכת סוכה המובאים לעיל, וזה מובן לפי גדר א' וגדר ג' הנ"ל.

ההלל בליל הסדר - דין דאורייתא או דין דרבנן?

ובזה יש ליישב את מה שנראה לכאורה כמחלוקת הראשונים האם אמירת ההלל בליל הסדר הוא דין דאורייתא או דין דרבנן, שבספר החינוך המובא לעיל משמע שהוא דין דאורייתא, וחלק ממצוות עשה של 'והגדת לבנך', ואילו בתוספות במסכת מגילה[יב] מבואר להדיא שאמירת ההלל בליל הסדר אינו אלא מדרבנן.

ולאמור לעיל יש ליישב שהחלק הראשון של אמירת ההלל הנאמר לפני האכילה הוא אכן נובע ממצוות סיפור יציאת מצרים שהיא מצווה מהתורה, ואילו החלק השני הנאמר לאחר האכילה נובע מדין מצוות ד' כוסות שהיא מדברי חכמים.

מנהג אמירת ההלל בבית הכנסת בליל פסח

ועתה יש לברר מה הטעם ומה העניין להוסיף אמירת הלל נוסף בליל פסח - בבית הכנסת.

ועמד על כך רבינו הטור וכתב[יג] שטעמו של מנהג זה (לומר הלל בבית הכנסת) הוא כדי לצאת מידי מחלוקת הראשונים האם לברך על ההלל הנאמר בליל הסדר, שיש מהראשונים שנקטו שיש לברך על ההלל כמו כל הלל שלם, ויש מהראשונים שנקטו שאין לברך על ההלל מאחר ובאמצע אמירת ההלל מפסיקים לאכילת המצה והמרור והאפיקומן ושאר מאכלי 'שולחן עורך' וממילא אי אפשר לברך, וכדי לצאת ממחלוקת זו נהגו לומר את ההלל בבית הכנסת מתחילתו ועוד סופו ללא הפסק, ואז יהיה ניתן לברך עליו, ולכוון בברכה זו גם על ההלל של ליל הסדר.

והנה טעם זה צריך עיון, שהרי לפי כל אחד מהגדרים דלעיל, אין מקום לאמירת הלל בבית הכנסת בליל פסח, שהרי אמירת ההלל בבית הכנסת מנותקת גם ממצוות סיפור יציאת מצרים וגם ממצוות אכילת קרבן פסח ומצה, וגם ממצוות ד' כוסות, והיאך ניתן לברך על ההלל בבית הכנסת - 'אשר קדשנו במצוותיו וצוונו', כאשר לא ניתן לשייך הלל זה לשום ציווי ולשום מצווה לא מדאורייתא ולא מדרבנן?

ואף על פי שאנו מחפשים היאך לברך על ההלל של ליל הסדר מבלי להיכנס לספק ברכות, מכל מקום בוודאי שמשום כך לא נוכל להמציא חיוב חדש של 'הלל', ולא רק שפתרון אין כאן, אלא בעיה חדשה של ברכה לבטלה יש כאן!

גדר נוסף לאמירת ההלל בליל פסח

ועל כרחך צריך לומר שיש גדר נוסף באמירת ההלל בליל פסח בנוסף לכל הגדרים שהובאו לעיל, והוא אמירת הלל כבכל המועדים, אך בעוד שבשאר המועדים חיוב אמירת ההלל הוא רק ביום ולא בלילה, בחג הפסח התחדש דין אמירת הלל גם בלילה, וחידוש זה נלמד מהפסוק 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג'[יד].

אמנם בספר טורי אבן[טו] כתב שאין ההלל בליל פסח הוא מדין המועד, אלא מדין הודאה על הנס, שהרי בשאר הרגלים לא מצינו חיוב אמירת הלל בלילה עכת"ד, אך מכל מקום גם לפי דבריו זכינו לגדר חדש והוא חיוב אמירת הלל בליל פסח כהודאה על הנס - ללא שייכות למצווה כזו או אחרת של לילה זה[טז].

ויכולים היינו לצאת ידי חובת גדר זה באמירת ההלל של ליל הסדר, אך מאחר ובליל הסדר אנו חולקים את ההלל לשניים - מה שמכניס אותנו לספק האם לברך על ההלל - אנו מקדימים לומר את ההלל בברכה בבית הכנסת מדין אמירת הלל במועדות, ושוב חוזרים ואומרים את ההלל על סדר ליל הסדר מדין הגדרים הנוספים שהובאו לעיל, וכל זאת כדי לברך על ההלל ללא חשש ברכה לבטלה[יז].

הלל בבית הכנסת בליל פסח - פרסום הנס של רבים

אמנם בתורתו של רבינו הגר"א מצינו לכאורה טעם אחר לאמירת ההלל בבית הכנסת, והוא שבכל מקום שתיקנו חכמים מצווה ועשייה ל'פרסומי ניסא', יש מנהג להוסיף על הפרסומי ניסא שכל אחד ואחד עושה בביתו - פרסומי ניסא דרבים[יח].

כך הוא הדבר במצוות הדלקת נר חנוכה, שכל אחד מחויב להדליק נר חנוכה בביתו כדי לפרסם את הנס, ומעבר לכך יש מנהג להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת משום פרסומי ניסא דרבים, ואותו הדבר בליל פסח, שקיום מצוות ד' כוסות הוא לפרסום הנס[יט], ומשום כך יש מנהג לפרסם את הנס ברבים באמירת ההלל בבית הכנסת לאחר תפילת ערבית[כ].

ואם כן לדעת הגר"א לאמירת ההלל בבית הכנסת בליל פסח יש גדר של 'פרסום הנס של רבים', והוא הרחבה של מצוות ד' כוסות המוטלת על כל יחיד בביתו (ואף מברכים עליו כדרך שמברכים על הדלקת נרות בבית הכנסת[כא]).

אמירת ההלל על סדר התפילה בליל פסח - ביחידות

ומעתה נראה שנידון שאלתנו האם ניתן לומר הלל ביחידות בליל פסח תלוי בשני הטעמים הנ"ל למנהג אמירת ההלל בבית הכנסת, שלפי הטעם הראשון שיש להלל זה גדר של אמירת הלל של המועדים (או מדין הודאה על הנס - לדעת הטורי אבן) אין סברא לכאורה לחלק בין יחיד לציבור, וגם יחיד יכול לאמרו, אך לפי הטעם השני - טעמו של הגר"א - נראה שאין טעם לומר את ההלל ביחידות ובוודאי לא לברך עליו, שהרי כל העניין הוא להוסיף על פרסום הנס דיחיד, על ידי פרסום הנס דרבים, ובשביל כך צריך - רבים - כלומר מניין[כב].

ויתירה מזאת ראיתי בכתביו של הרב צבי שכטר שליט"א[כג] שחידש שגם אם יש מניין לתפילת ערבית אך כל מתפללי המניין ישבו לשולחן הסדר ביחד, אין להם לומר הלל על סדר התפילה, מאחר שאין שום רבותא בפרסום הנס בהלל שעל סדר התפילה, מעבר להלל שיאמרו על סדר ליל הסדר.

ולעניין מעשה - נראה שבקרב פוסקי ספרד יש בזה חזית אחידה, להורות לומר את ההלל ולברך עליו אף ביחידות[כד], ואילו בקרב פוסקי אשכנז נראה שדעת רוב הפוסקים גם כן לומר הלל ולברך אף ביחידות[כה], אך דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לומר הלל זה ביחידות[כו].

ויש לציין שהחזו"א[כז] נהג בלאו הכי לומר הלל זה ללא ברכה - גם בבית הכנסת - אחר שדעת הרמ"א שלא נהגו לומר הלל כלל בבית הכנסת (כמבואר לעיל) והגר"ש סלנט היה נוהג לבקש מהש"ץ להוציאו[כח], והגרי"ז נהג לא לומר הלל זה כלל[כט], ועיין עוד בהערה[ל].

אמירת ההלל על סדר התפילה כאשר מתפללים מבעוד יום

והנה יש לעיין בשאלה נוספת בעניין זה - הנה במקום אחר כתבתי[לא] על כך שניתן להתפלל תפילת ערבית של ליל פסח מבעוד יום (וכך יהיה ניתן להתחיל את הסדר מיד בצאת הכוכבים ולהרוויח זמן ערנות של הילדים) ויש לעיין האם ניתן גם לומר את ההלל מבעוד יום[לב]?

והנה היה מקום לומר שגם זה תלוי בשני הגדרים הנ"ל, שאם הוא דין הלל של המועדות, נראה שניתן לאמרו מבעוד יום, שהרי כשם שמתפלל תפילת ערבית של חג מבעוד יום, הוא הדין לאמירת הלל (וכן אם הוא הלל מדין הודאה על הנס - כדעת הטורי אבן - נראה שאפשר לאמרו מבעוד יום שאחר שקיבל את החג מבעוד יום יכול אף לקיים את חיוב ההודאה בזמן זה וכשם שמקדשים את השבת מבעוד יום, ואין זה דומה לשאר מצוות היום שזמנם בלילה דווקא),

אך אם הוא הרחבה של מצוות פרסומי ניסא (ד' כוסות) יש לומר שמאחר וזמן מצוות ד' כוסות ושאר מצוות הלילה אינו אלא לאחר צאת הכוכבים[לג], אם כן גם אמירת ההלל של בית הכנסת לא יהיה אלא לאחר צאת הכוכבים.

אולם למעשה נראה שניתן לומר את ההלל של בית הכנסת מבעוד יום ואין זה תלוי בהנ"ל, והרי הפוסקים לא כתבו לעורר לא להתפלל ערבית מבעוד יום בליל פסח, ואדרבה יש מי שכתב במפורש שניתן להתפלל מבעוד יום[לד], ואם לא היה ניתן לומר הלל זה מבעוד יום, היה לפוסקים להעיר ולעורר שלא לומר ההלל אלא לאחר צאת הכוכבים[לה], ונראה שהלל זה הוא חלק מסדר התפילה של ערבית של ליל פסח, וכן מוכח מכך שנהגו לאמרו קודם 'קדיש תתקבל'[לו], ואם כן נראה דחוק להסיק שיש זמן שניתן להתפלל בו ערבית אבל אי אפשר לומר בו הלל, ואף לטעמו של הגר"א נראה שאין חובה שזמן 'פרסום הנס דרבים' יהיה שווה לזמן 'פרסום הנס דיחיד', וראיה מהדלקת נר חנוכה, שזמן קיום המצווה לדעת רבים הוא רק לאחר צאת הכוכבים, ואילו זמן ההדלקה בבית הכנסת הוא בין מנחה לערבית עוד קודם צאת הכוכבים[לז].

ובתורתם של רבותינו הראשונים מצינו להדיא שכך היה המנהג לקרות את ההלל בבית הכנסת מבעוד יום וזו לשונו של המאירי[אלח]:

'והוא שהיה מנהגם לקרוא את ההלל בבית הכנסת **מבעוד יום** זכר להלל שבעזרה שהיו אומרים בשעת שחיטת פסחים' עכ"ד (ואם כן הוא גדר נוסף באמירת הלל על סדר תפילת ערבית בליל פסח ודו"ק[לט]).

ולכן מכל הלין טעמי נראה שאין מניעה כלל לומר ולברך על הלל זה בבית הכנסת אף כאשר מתפללים מבעוד יום[מ], ואף למתפלל ביחידות מבעוד יום - לדעת רוב הפוסקים המורים לברך על ההלל אף ביחידות[מא].

א - שו"ע או"ח סימן תפ"ז סעיף ד'.
ב - מצווה כ"א.
ג - כן הוא גם נוסח ההגדה ברמב"ם בהלכות חמץ ומצה.
ד - פסחים דף צ"ה עמוד א'.
ה - ישעיהו פרק ל' פסוק כ"ט.
ו - עיין חידושי הרמב"ן למסכת פסחים דף קי"ח עמוד א' שכתב בתוך דבריו שקריאת הלל היא על אכילת פסחים ומצה, ועיין עוד במהר"ל סוף פרק ס"ב בגבורות ה' שכתב שעכשיו אכילת המצה היא במקום אכילת הפסח ולכן יש לחלק גם בזמן הזה את הלל קודם הסעודה ולאחר הסעודה וכמו שיבואר לקמן.
ז - דף ל"ח עמוד א' ד"ה 'מי שהיה עבד ואשה'.
ח - ספר גבורות ה' סוף פרק ס"ב.
ט - ספר 'הררי קדם' חלק ב' סימן ק"א.
י - 'הללו עבדי ה' וכו' -ודרשו חז"ל עבדי ה' ולא עבדי פרעה, וכן מזמור 'בצאת ישראל ממצרים וכו'.
יא - כן כתב הלבוש בסימן ת"פ (ומובא בפרי מגדים סוף סימן תפ"ו באשל אברהם) ובזה ביאר את טעם חלוקת ההלל.
יב - דף כ"א עמוד א' ד"ה 'מי שהיה עבד ואשה'.
יג - טור אורח חיים סימן תע"ג, וכן העתיק טעם ה'חק יעקב' על השו"ע סימן תפ"ז סעיף ד'.
יד - כמבואר בגמרא בפסחים שם.
טו - למסכת מגילה דף י"ד עמוד א'.
טז - וגדר זה מוכרח מדברי הגמרא במגילה דף י"ד עמוד א' כמבואר בטורי אבן שם, ובזה יש להבין לשון השולחן ערוך סימן תפ"ז סעיף ד' שכתב 'בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בציבור בנעימה' והיינו שאין זה דין 'אמירת' הלל, אלא שירת הלל להודות לה' על הניסים והנפלאות, וזהו אכן לשון הפסוק 'השיר יהיה לכם וכו', ועיין בחידושי הר"ן פסחים קט"ז עמוד ב' (דף כ"ו ע"ב בדפי הרי"ף) שכתב בשם רב האי גאון טעם שלא מברכים על ההלל בליל פסח שאין קורין אותו בתורת 'קורין' אלא בתורת 'אומר שירה'.
אך בספר הררי קדם שם אות ב' כתב בשם הגר"ח שהוא ממש דין הלל של המועדים, שליל פסח הוא יו"ט בפני עצמו לאמירת ההלל.
יז - כן נראה לענ"ד בהבנת הדברי, וכעין זה כתב בספר הררי קדם שם.
יח - עיין ביאור הגר"א על השו"ע סימן תרע"א סעיף ז' (וזה לדעת השו"ע סימן תפ"ז סעיף ד', אבל בשיטת הרמ"א ביאר הגר"א שלא תקנו אמירת הלל זה אלא לאלו שאינם בקיאים).
יט - עיין גמרא פסחים דף קי"ב ע"א, וע"ע במש"כ בחלק א' סימן ע"ה.
כ - ולפי זה מדויק לשון השולחן ערוך בסימן תפ"ז שכתב 'בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בציבור וכו', וכן יש מקום לדייק את לשון מסכת סופרים (פרק כ' הלכה ז') 'שכבר בירך עליו ברבים', אך אינו מוכרח.
כא - ועיין שו"ת יביע אומר חלק ז' או"ח סימן נ"ז אות ה'.
כב - והנה מצינו שמתירים להדליק נרות בבית הכנסת אף כאשר אין עשרה כמבואר במ"ב סימן תרע"א ס"ק מ"ז (קודם מנחה של ערב שבת) אולם שם הטעם שמ"מ יהיו עשרה בזמן שהנרות דולקים ויראו הנרות, וא"כ הוי פרסום הנס בציבור (אך עיין מש"כ בספר הררי קדם חלק א' סימן קפ"ה שהגר"ח היה מקפיד לא לברך על ההדלקה בבית הכנסת בערב שבת חנוכה כשלא היה עדיין מניין, ועיין עוד בספר 'נפש הרב' עמוד רכ"ב).
כג - עיין כאן:
https://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/950285/rabbi-hershel-schachter/piskei-corona-9-hallel-on-pesach-night-and-tefillas-tal
כד - עיין ברכי יוסף סימן תפ"ז אות ח', וכף החיים סימן תפ"ז ס"ק מ"ב, וחזון עובדיה על פסח עמוד ר"ל.
כה - בשו"ת תשובה מאהבה חלק א' סימן צ' העיד שכן נהג הנודע ביהודה, וכן סתם להלכה בספר פסקי תשובות סימן תפ"ז אות ה', וכן ראיתי שפסקו רבים מפוסקי זמננו בהנחיות הלכתיות שכתבו לפסח שנה זו (ה'תש"פ) וביניהם מו"ר הגרש"א שטרן שליט"א והגר"א וייס שליט"א.
אולם יש להעיר שהנודע ביהודה נהג לומר זאת ביחידות כאשר התפלל בציבור שלא נהג לומר את ההלל בליל פסח (כדעת הרמ"א סימן תפ"ז) ושמא יש לחלק שבכה"ג שהיה חלק מציבור א"כ חל עליו חובת המנהג דפרסום הנס ברבים (לדרכו של הגר"א) ושוב לא פקע ממנו אף כאשר הציבור עצמו לא אומר, משא"כ בנידון דידן שמלכתחילה מתפלל ביחידות בליל פסח שאולי לא חל עליו כלל מנהג זה לומר את הלל כאשר הוא לא חלק מציבור בלילה זה (ולפ"ז גם אין ראיה מפסק הברכי יוסף המובא לעיל בהערה הקודמת כי גם שם נידונו הוא אודות אמירת הלל ביחיד למי שנמצא בציבור שלא נוהגים לומר הלל זה).
אך יש להעיר על זה ממה שמבואר בספר הררי קדם חלק א' סימן קפ"ה וכן מספר נפש הרב עמ' רכ"ג עיין שם, ועיין שם עמוד רכ"ד שזו הסיבה שאומרים את ההלל בליל פסח קודם קדיש תתקבל, כי לאחר קדיש תתקבל כבר פקע מהם שם ציבור.
כו - הגדה של פסח על פי פסקיו עמוד 21 (מובא במ"ב מהדורת דרשו סימן תפ"ז הערה 16).
כז - דינים והנהגות פרק י"ז כ"ט, ארחות רבינו חלק ב' עמוד פ"א.
כח - לוח לא"י ליל פסח, ועיין באשל אברהם (בוטשאש) סימן תפ"ז שיש לנהוג שרק הש"ץ יברך וכל הציבור יצא ידי חובה בברכתו.
כט - הגדה של פסח מבית לוי עמוד צ' (ויש לציין שבספר הררי קדם חלק ב' סוף סימן ק"א מעיד שהגר"ח היה מורה לומר את ההלל בבית הכנסת עם ברכה).
ל - והנה לכאורה על פי שורת הדין היינו צריכים להורות לא לברך על ההלל ביחידות, מטעם ספק ספיקא, ספק שמא הלכה כדעת הרמ"א שגם בציבור לא נוהגים לומר הלל זה כלל, ואף את"ל שהלכה כדעת המחבר, מ"מ שמא הלכה כביאורו של הגר"א שזו חובת הציבור. אך מאידך על פי תורת הקבלה נראה שיש עניינים נשגבים באמירת הלל זה (אף ביחידות כמבואר בברכי יוסף שם בשם הרמ"ע מפאנו וע"ע בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן י"א) ושוב יש ס"ס לאידך גיסא, שמא על פי שורת ההלכה יש לומר הלל זה אף ביחידות, ואף את"ל שלא, שמא הלכה על פי הקבלה.
לא - שו"ת בסוד שיח חלק א' סימן נ'.
לב - והתייחסתי לזה שם בהערה ב' וכעת יתבאר יותר.
לג - עיין מש"כ בשו"ת בסוד שיח שם.
לד - פמ"ג רישׁ סימן תע"ב.
לה - אמנם הגר"מ שטרנבוך שליט"א עורר זאת בספר מועדים וזמנים חלק ג' סימן ר"ס.
לו - ראה בשו"ת שביבי אש חלק א' סימן פ"ב לעניין ההלל וסימן צ"ז לעניין קריאת התורה, האם ניתן להוכיח מכך שבאים קודם הקדיש תתקבל שהם חלק מסדר התפילה, עיין שם (ובעז"ה אני מתכוון לכתוב על כך במקום אחר.....) ועיין בספר נפש הרב עמוד רכ"ד טעם לכך שאמירת ההלל בליל פסח באה קודם קדיש תתקבל - שלאחר קדיש תתקבל כבר אין חלות דין של 'ציבור' ו'רבים' עיין שם.
לז - כמבואר ברמ"א סימן תרע"א סעיף ז' ובמ"ב שם ס"ק מ"ו, וע"ע בשו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן ס"ה.
לח - בית הבחירה פסחים דף קי"ז עמוד ב' וכן הוא בבית הבחירה ברכות דף מ"ו עמוד א'.
לט - ולפי זה יש בדווקא עניין לאמרו מבעוד יום ודו"ק.
מ - וכן העלה להלכה בשו"ת יחוה דעת חלק ה' סימן ל"ד, וע"ע בשו"ת דברי יציב או"ח סימן ר"ז.
מא - ולמבואר לעיל הטעם לברך על ההלל אף ביחידות, הוא משום שהוא הלל מדין המועדות או מדין הודאה על הנס, ולפי טעמים אלו ניתן לאמרו אף מבעוד יום, וכל הספק היה לפי דרכו של הגר"א, ולפי דרכו של הגר"א אין ליחיד לאמרו אף לאחר צאת הכוכבים, ולכן אין הבדל בין יחיד המתפלל לאחר צאת הכוכבים ליחיד המתפלל מבעוד יום כנלענ"ד.

סיפור לשבת

להסב עם סבא

/ טל פריד

זה היה שבועיים לפני חג הפסח. בין השלוליות להררי הספרים התקבל הטלפון. סבא נפל. הוא בחדר מיון, נאנק מכאבים, מחכה לגזר הדין של הרופא. סבי חשב שהוא יכול לנקות את הבית לבדו. רצה להרגיש עדיין צעיר ודחה כל צל של עזרה מנכדיו. טיפס על הסולם להוריד את ספריו וצנח.

טסנו לבית החולים, בלב הולם ובשפתיים ממללות תפילה. מי יודע כמה הפציעה חמורה. עד מהרה התברר: שבר באגן הירכיים. עניין לא פשוט בגילו המתקדם. סבא הוכנס לניתוח. פסח נשכח מלב. רק התפללנו שיצא בשלום.

הניתוח הצליח מעבר למצופה. אבל ניתוח כזה אינו קל בכלל. ההתאוששות ארוכה וגם צריך שיקום ממושך. כמובן, כל המשפחה התגייסה. נקבעו תורנויות, וכל אחד עזב את משפחתו בנפש חפצה לכמה שעות, כדי שסבא לא יישאר לבד. כל זה התנהל עד ליל בדיקת חמץ.

כל אחד התקשר לאבי והסביר שאינו יכול לעזוב את המשפחה בלילה הזה. באמת לכל אחד היו סיבות אמיתיות. אף אחד לא התחמק סתם. מה יהיה? האם בליל הסדר לא יהיה לסבי עם מי להסב? איזו הרגשה נוראה. נזכרתי איך נראו לילות הסדר כשסבתי הייתה בחיים. כל המשפחה הייתה מסיבה יחדיו וסבי הנהיג את הסדר כמלך בגדוד. האם עכשיו הוא ייאלץ להיות אי שם בבית החולים בודד ולאכול מזבחי מטבח בית החולים? אבי לא יכול היה לצאת לבית החולים מתוקף תפקידו כרב השכונה והיה אובד עצות.

הרעיון התבשל במוחי. פניתי לאבי: אני רוצה לנסוע לסבא. אבי הסתכל אלי בחשש מהול בשמחה. אתה? לא אכפת לך לנסוע ככה בליל הסדר? תישן על זה לילה ונדבר מחר. אבא ידע היטב את תחושותיי. מצד אחד אני היחיד בבית, שלצערי, אין לו התחייבות למשפחה. מצד שני, אני אוהב את ליל הסדר בבית. בכלל, אני מעדיף את האירועים המשפחתיים ,כי כמה שאני שונה מאחי בכך שלא הקמתי את ביתי, בכל זאת זה עדיף מהישיבה. שם אני בחור מבוגר, יושב בין הבחורים הצעירים, מרגיש כנטע זר. כל מילה שלי מתקבלת במבט תוהה, כאילו הגעתי מעולם אחר. בסופו של דבר, הבית הזה הוא הקן החמים הזמני שלי עד שאנשא. בכלל לא התחשק לי להתגלגל בלילה הזה במחלקה האורטופדית. אבל מה שווה הכול אם סבא יישאר לבד. כשקמתי אמרתי לאבי: אני נוסע.

אמא אירגנה לי אוכל, המון אוכל. כאילו אני נוסע לכמה ימים. ליוותה אותי בברכה, כשדמעה מנצנצת, שבזכות שאני גולה מביתי בלילה זה, בשנה הבאה כבר אגיע אל המנוחה.

הגעתי לבית החולים. ארגנתי במהירות את "שולחן הסדר" שלנו. השמש שקעה והחג נכנס. התפללתי עם סבא. והנה, מזווית עיני הבחנתי ביהודי מבוגר ששוכב במיטה הסמוכה. דוק של עצב על פניו. שאלתי את סבי וסבי נענה לי זהו יהודי חשוב אך בודד. משפחתו בחוץ לארץ, והוא התכונן לטוס אליהם לפסח. גם הוא "הצליח" לשבור את רגלו ממש לפני פסח. בני המשפחה לא הצליחו להגיע לפני החג. נזמין אותו להסב עימנו. פניתי ליהודי. אמרתי לו: "ר' איד, קוראים לי מוישי, ואני נכדו של שכנך. יש לנו בעיה...', הוספתי בחיוך שובב, 'קיבלנו יותר מדי אוכל. אולי תעשה לנו טובה ותשב איתנו יחד'. הוא חייך קלות לאות הסכמה.

קירבתי את מיטתו לעבר השולחן שלנו. קדש, ורחץ, מוציא מצה. הסדר התנהל אני ושני אנשים מבוגרים שהאזינו מרותקים בקשב רב להסברים שקלחו מפי. בדרך כלל אינני מדבר הרבה ליד השולחן. אני קצת ביישן ושקט. אבל שני הקשישים הכאובים המתינו למוצא פי, ואני, כמו משהו נפתח בי. הסברתי שיציאת מצרים זה לא היה רק בזמן אבותינו, אלא מצרים היא מלשון מיצרים. לכל אדם יש מיצר והגבלה הן ברוחניות והן בגשמיות. והלילה זה לילה שמסוגל כל אדם לצאת ממיצרו הרוחני והגשמי. לילה שיוצאים לחירות מיצר הרע, ממה שאנשים אומרים ולעובדו בלי לחשוב מה יאמרו הבריות. ובסתר ליבי הרהרתי, אולי גם כבר אני אצא מן המצרים שלי. אולי סוף סוף אזכה לקריעת ים סוף הפרטית שלי. הגענו לשולחן עורך. סידרתי את האוכל. עזרתי לקשיש לאכול והשתדלתי למלא את כל בקשותיו ולהקל עליו כמיטב יכולתי. הסדר הסתיים. גיליתי שעלי לנמנם על כורסא לא נוחה, אבל חשתי מלא סיפוק.

למחרת השתתף היהודי בסעודה כבר ללא הזמנה... הוא התעניין לדעת היכן משפחתי. סיפרתי לו מבויש שעדיין מצפה אני למצוא את אבדתי... זה גורלו של עלטרר... כך חלף החג. סבי הודה לי נרגשות והאיש הכביר תודות על החג הנפלא שזכה לו בין כותלי בית החולים. הוא לא תיאר לעצמו שיצליח לחגוג את החג במקום שבו החג הוא כיום חול. נסעתי הביתה. בחול המועד כבר הגיעו כולם לבקרו, ושהותי בחג כמו נשכחה. בסיום בין הזמנים שבתי לישיבה.

המשך בעמוד הבא...

ממשיך את המסלול של העלטרר...

חלפו שבועות אחדים. יום אחד מתקשר יהודי קשיש לביתנו ומבקש לשוחח עם אימי. בפיו הצעה. נכדתו שוהה בארץ והוא רוצה להציע אותה כשידוך לבנה. כשאימי שאלה אותו מנין הוא מכיר אותי, סיפר על הסדר שערכתי בטוב טעם, ואיך התרשם ממידותי הטובות, והחליט שאני מתאים לנכדתו, שבלי שום סיבה נראית לעין נתעכב שידוכה...

זהו. גם נס קריעת ים סוף הפרטית שלי הגיע. קריעת ים סוף שהתחילה בפסח.

מגלות הציפייה הממושכת לגאולה הפרטית. מאפלת הציפייה לאור, מהגלות הפרטית אל הגאולה הפרטית.

להרנין לב אלמנה

סיפר הגרי"י זילברשטין שליט"א:

בְּלֵיל הַסֵּדֶר שֶׁל שְׁנַת תַּשְׁס"ה הִתְרַחֵשׁ אִרוּעַ מְצַעֵר בְּבִיתָהּ שֶׁל אַחַת מִמִּשְׁפָּחוֹת הַנִּכְבָּדוֹת בִּבְנֵי בְּרַק. רַק הִתְחִילוּ אֶת הַסֵּדֶר, וְאַחַת מִבְּנוֹת הַמִּשְׁפָּחָה נָפְלָה אַרְצָה מִתְעַלָּפָת. לְמוֹתָר לְצַיֵּן אֶת עָגְמַת הַנֶּפֶשׁ הָרַבָּה שֶׁנִּגְרְמָה לַמִּשְׁפָּחָה, כַּאֲשֶׁר לְבַד מֵעֶצֶם הַהִתְעַלְּפוּת שֶׁעֵרְעֲרָה אֶת הַרְגָּשָׁתָם שֶׁל בְּנֵי הַבַּיִת, הֲרֵי שֶׁבּוֹאָם שֶׁל הָאַמְבּוּלַנְס וְצוּתֵי הָרְפוּאָה וְהַ'הַצָּלָה', בְּלֵיל הַסֵּדֶר, עוֹרֵר רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרְחוֹב כֻּלּוֹ, מַה שֶּׁלֹּא מוֹסִיף, כַּיָּדוּעַ, לַהַרְגָּשָׁה הַטּוֹבָה שֶׁל בְּנֵי הַבַּיִת...

הַבַּת הַבְּהָלָה לְבֵית הַחוֹלִים, וְאֶחָד מֵאֵחָיהָ הַגְּדוֹלִים הִצְטָרֵף אַף הוּא לַנְּסִיעָה. אֶפְשָׁר רַק לְתָאֵר בְּאִיזוֹ הַרְגָּשָׁה עָבַר לֵיל הַסֵּדֶר עַל יֶתֶר בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁנּוֹתְרוּ בַּבַּיִת, וְלֹא יָדְעוּ מַה מַּצָּבָהּ שֶׁל הַנַּעֲרָה, וְהַאִם הָיְתָה זוֹ הִתְעַלְּפוּת סְתָמִית, שֶׁנִּגְרְמָה בְּשֶׁל חֻלְשָׁה, אוֹ שֶׁמָּא עַתָּה יִתְגַּלֶּה חֻלְיָה שֶׁהִיא לוֹקָה בְּ'אֶפִילֶפְסְיָה' (מַחֲלַת הַנְּפִילָה), וְכָל הַמִּשְׁפָּחָה תִּכָּנֵס לִסְחַרְחוֹר.

עַל מָה וְלָמָּה עָשָׂה הָאֱלֹקִים כָּכָה?

בְּתֹם הַ'סֵּדֶר' הַמְּזַרֵּז מֵהֵר הָאַבָּא לְבֵית הַחוֹלִים, וְכִיוָן שֶׁמְּדֻבָּר בְּאָדָם נִכְבָּד מְאֹד, תַּלְמִיד חָכָם וְיִרְא אֱלֹקִים, הֲרֵי שֶׁכְּבָר בְּעוֹדוֹ בַּדֶּרֶךְ הֵחֵל לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן נֶפֶשׁ עַל מָה וְלָמָּה עָשָׂה לוֹ הָאֱלֹקִים כָּזֹאת. הֲלֹא דָּבָר הוּא!

הֲרֵי מְדֻבָּר בְּיַלְדָּה בְּרִיאָה לַחֲלוּטִין, וּמַה קָּרָה שֶׁלְּפֶתַע הִיא מִתְעַלָּפַת?!

בְּהַגִּיעוֹ לְבֵית הַחוֹלִים הִתְבַּשֵּׂר הָאָב שֶׁמַּצָּבָהּ שֶׁל בִּתּוֹ שַׁפִּיר, וְלֹא הִתְגַּלּוּ כָּל סִימָנִים מַדְאִיגִים עַל מַחֲלוֹת כָּאֵלּוּ וַאֲחֵרוֹת. אֲבָל דַּוְקָא עַתָּה, לְאַחַר הַבְּשׂוֹרָה הַטּוֹבָה, מִשְׁשָׁבָה אֵלָיו נַפְשׁוֹ, עָשָׂה אֶת חֶשְׁבּוֹן נַפְשׁוֹ בְּצוּרָה יוֹתֵר מַעֲמִיקָה, וְאָכֵן עַד מְהֵרָה הִגִּיעַ לְמַסְקָנָה בְּשֶׁל מָה אֵרַע הָאִרוּעַ הַמְצַעֵר.

יְהוּדִי זֶה הוּא אֶחָד מֵחֲשׁוּבֵי הַשְּׁכוּנָה בָּהּ הוּא מִתְגּוֹרֵר, וּלְבַד מִכָּךְ שֶׁהוּא מַרְבִּיץ תּוֹרָה לָרַבִּים, מִתְעַסֵּק גַּם בְּעִנְיְנֵי חֶסֶד. מִיָּד לְאַחַר פּוּרִים, וְעַד לְחַג הַפֶּסַח, הוּא נוֹהֵג - בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים רַבּוֹת - לְהִסְתּוֹבֵב עִם יָדִיד נוֹסָף בְּבָתֵּי הַדַּיָּרִים וְלֶאֱסֹף כְּסָפִים עֲבוּר אַלְמָנוֹת.

בַּתְּקוּפָה שֶׁלִּפְנֵי הֶחָג, הוּא מַעֲבִיר מִדֵּי שָׁנָה סְכוּמֵי כֶּסֶף נִכְבָּדִים לְאַלְמָנוֹת, הַמִּסְתַּיְּעוֹת בְּכָךְ בְּצוּרָה מַשְׁמָעוּתִית בְּקִנְיַת צָרְכֵי הֶחָג.

בְּשָׁנָה זוֹ הִתְעוֹרְרוּ אֲנָשִׁי וַעַד הַקְּהִלָּה לְמַסֵּד אֶת פְּעִילוּת הַחֶסֶד בַּשְּׁכוּנָה, וּלְבַצָּעָהּ בְּצוּרָה מְאֹרְגֶנֶת, תַּחַת קוֹרַת גַּג אַחַת, וְזֹאת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֶפְשָׁרוּת לֶאֱסֹף סְכוּמֵי כֶּסֶף יוֹתֵר גְּדוֹלִים, וּלְחַלְּקָם לְפִי הַצֹּרֶךְ.

הַוַּעַד הָעֲבִיר הוֹדָעָה לְכָל הָעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר וְגַבָּאֵי הַצְּדָקָה בַּשְּׁכוּנָה, לְבַל יַאַסְפוּ עוֹד כְּסָפִים בְּצוּרָה עַצְמָאִית, וְיִתְחַדְּלוּ מִמַּגְבִּיוֹתֵיהֶם הַפְּרָטִיוֹת, לְמַעַן טוֹבַת הַמַּגְבִּית הַכְּלָלִית, וְהִדְגִּישׁוּ שֶׁהַמַּגְבִּית הַשְּׁכוּנָתִית תִּדְאַג לְהַגִּיעַ לְכָל הַמְּקוֹמוֹת, וּלְחַלֵּק כֶּסֶף לְכָל סוּגֵי הַנִּצְרָכִים שֶׁקִּבְּלוּ עַד הַיּוֹם אֶת הַתְּמִיכָה מֵהַגּוֹפִים הַפְּרָטִיִּים.

מְיֻדָּעֵנוּ הִתְקוֹמֵם כְּנֶגֶד הַהוֹרָאָה, וְטָעַן שֶׁיִּקְשֶׁה עָלָיו לְצַיֵּת לָהּ, מִשּׁוּם שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ שֶׁאַחֲרֵי הַכֹּל וְעִם כָּל רְצוֹנָם הַטּוֹב שֶׁל אַנְשֵׁי הַוַּעַד, וְכַוָּנוֹתֵיהֶם הַטּוֹבוֹת, הֲרֵי כַּאֲשֶׁר תִּתְאָרְגֵן הַמַּגְבִּית בְּצוּרָתָהּ הַחֲדָשָׁה, הָאַלְמָנוֹת שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַכֶּסֶף מִדֵּי שָׁנָה, לֹא תְּקַבֵּלְנָה אוֹתוֹ עַכְשָׁו בַּמּוֹעֵד וּבַכַּמּוּת הָרְגִילָה, וְהֵן עֲלוּלוֹת לְהִפָּגַע מִכָּךְ, 'וְאֵינֶנִּי רוֹצֶה לַחְשֹׁב מָה עָלוּל לִקְרוֹת כַּאֲשֶׁר פּוֹגְעִים בְּאַלְמָנָה', אָמַר.

אַנְשֵׁי הַוַּעַד הִרְגִּיעוּ אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ שֶׁאֵין לוֹ מַה לַחְשֹׁשׁ, וְכָל הָאַלְמָנוֹת שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַכֶּסֶף יְקַבְּלוּ אוֹתוֹ גַּם עַכְשָׁו בָּאֹפֶן הַמְכֻבָּד בְּיוֹתֵר, וּבַמּוֹעֵד הָרָאוּי, וְהַכֹּל יִפְעַל עַל הַצַּד הַטּוֹב בְּיוֹתֵר.

בְּשָׁמְעוֹ אֶת זֹאת, נָאוֹת בַּעַל הַחֶסֶד לְהַצָּעָה, וְלֹא אָסַף כְּמִדֵּי שָׁנָה אֶת הַכֶּסֶף עֲבוּר הָאַלְמָנוֹת.

בְּעֵת אֲסִיפַת הַמַּצּוֹת, בְּעֶרֶב חַג הַפֶּסַח, נִגַּשׁ אֵלָיו בְּנָהּ שֶׁל אַחַת הָאַלְמָנוֹת, וְשָׁאַל בְּשֵׁם אִמּוֹ מַדּוּעַ לֹא קִבְּלוּ הַשָּׁנָה אֶת הַתְּמִיכָה הַקְּבוּעָה...

הָאִישׁ נִדְהַם עַד עִמְקֵי נִשְׁמָתוֹ, וְהֵבִין עַל אֲתַר שֶׁהַחֲשָׁשׁוֹת שֶׁהֶעֱלָה בִּפְנֵי הַוַּעַד הִתְבָּרְרוּ כְּמֻצְדָּקִים וּנְכוֹנִים. הוּא פָּנָה מִיָּד אֶל הַוַּעַד, וְטָעָנָתוֹ בְּפִיו: 'הֲרֵי הִבְטַחְתֶּם לִי מִפֹּרָשׁ לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַכֶּסֶף שֶׁל הָאַלְמָנוֹת?'

המשך בעמוד הבא...

אַנְשֵׁי הַוַּעַד הֵשִׁיבוּ לוֹ, שֶׁאָכֵן כֵּן, הֵם הִתְכַּוְּנוּ לְקַיֵּם אֶת הַהַבְטָחָה, אֶלָּא שֶׁלִּפְנֵי שֶׁחִלְקוּ אֶת הַכְּסָפִים שָׁנָאֶסְפוּ, דִּרְגוּ אֶת רְשִׁימַת הַנִּצְרָכִים בִּרְשִׁימָה אַחַת גְּדוֹלָה, וְכֵיוָן שֶׁהָאַלְמָנָה הַזּוֹ שֶׁהוּא מְדַבֵּר עָלֶיהָ הָיְתָה בְּסוֹף הָרְשִׁימָה, לֹא הִסְפִּיק הַכֶּסֶף…

הַדָּבָר הִכְאִיב לוֹ עַד מְאֹד, וְהוּא בָּא בְּטְרוּנְיָה אֶל אַנְשֵׁי הַוַּעַד מַדּוּעַ לְפָחוֹת לֹא טָרְחוּ לְהוֹדִיעוֹ עַל כָּךְ, 'וְאָז הָיִיתִי עוֹשֶׂה מַאֲמַצִּים אִישִׁיִּים עַל מְנָת לְהַעֲבִיר לָאַלְמָנָה אֶת הַכֶּסֶף, אוֹ לְפָחוֹת אֶת חֶלְקוֹ'.

הַדָּבָר הָיָה כָּאמוּר בְּעֶרֶב חַג הַפֶּסַח, לְאַחַר חֲצוֹת… לַמְרוֹת הַזְּמַן הַקָּצָר שֶׁעָמַד לִרְשׁוּתוֹ, קִבֵּל הָאִישׁ עַל עַצְמוֹ לְהִשְׁתַּדֵּל לְהַעֲבִיר אֶת הַכֶּסֶף עַד כְּנִיסַת הֶחָג, אוּלָם טִרְדוֹת הַהֲכָנָה לֶחָג, וַאֲפִיַּת הַמַּצּוֹת, הִשְׁכִּיחוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַדָּבָר לַחֲלוּטִין, וּכְשֶׁנִּזְכַּר בְּכָל זֶה - הָיָה כְּבָר לְיַד מִטַּת בִּתּוֹ בְּבֵית הַחוֹלִים.

הַהִתְעַלְפוּת הָיְתָה, כָּאמוּר, בְּתְחִלַּת לֵיל הַסֵּדֶר, וְלַמֶּחֱרַת, בְּתְפִלַּת שַׁחֲרִית בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, נִגַּשׁ אֵלָיו בֶּן אַחַר שֶׁל אוֹתָהּ אַלְמָנָה, וְאָמַר לוֹ:

"בְּרְצוֹנִי לְסַפֵּר לְךָ מָה הָיָה אָמֶשׁ בְּבֵיתֵנוּ בְּתְחִילַת לֵיל הַסֵּדֶר. כַּאֲשֶׁר אָמַרְנוּ 'הָא לַחְמָא עַנְיָא', וְהִגַּעְנוּ לַמִּלִּים 'כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיִכוֹל', פָּרְצָה אִמִּי בִּבְכִי, וְאָמְרָה 'רְאוּ, רְאוּ אֵיךְ שָׁכְחוּ מִמֶּנִּי הַשָּׁנָה… נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב, וְאַף אֶחָד גַּם לֹא זָכַר אֶת כָּל הַטּוֹבוֹת וְהַמִּפְעָלִים שֶׁבַּעְלִי עָשָׂה כָּאן בַּשְּׁכוּנָה, וְהֵיטִיב עִם הַרְבֵּה תּוֹשָׁבִים; שָׁכְחוּ אוֹתִי לְגַמְרֵי'…"

אִישׁ הַחֶסֶד שָׁאַל אֶת בֶּן הָאַלְמָנָה הַאִם הוּא יָכוֹל לְהִיזָּכֵר מָה הָיְתָה הַשָּׁעָה שֶׁבָּהּ פָּרְצָה אִמּוֹ בִּבְכִי. הַבֵּן כִּיוֵּן אֶת הַשָּׁעָה, וְהִתְבָּרֵר שֶׁהָיָה זֶה בְּדִיּוּק בְּאוֹתוֹ רֶגַע שֶׁבּוֹ הִתְעַלְּפָה הַנַּעֲרָה, וְהִשְׁבִּיתָה אֶת הַשִּׂמְחָה גַּם בְּקֶרֶב בְּנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ!!!

■

שביבים / שאול שיף

סימני הסדר / הרב איתמר הרשקו

חז"ל סידרו לנו את ליל הסדר, בצורה בה אנו זוכים ומראים את עצמנו כיוצאים ממצרים. ומשכך, כל סימן וסימן הוא כדוגמת מה שארע עם אבותינו במצרים. ולא רק זאת, כי אם סדר הסימנים הינו המחשת תהליך יציאת מצרים.

כשם שאבותינו ידעו מראש שתגיע הגאולה, גם אנו יודעים שישנו שולחן ערוך. אך הדרך לשם, אינה ישירה.

תחילה בא משה ורואה בסבלות העם, וה' נגלה אליו בסנה. וכך אנו מקדשים, כבכל שבת. ולמרות שמיד אחר כך אנו נגשים ליטול את ידינו, איננו אוכלים עדין את המצות. כעין השעבוד שאינו נפסק גם עם הופעת משה.

כשמשה חוזר ומגיע למצרים ומכריז- פקוד פקדתי, מאמין העם ואף זוכה להרווחה מסוימת, כנגד זה אנו אוכלים את הכרפס. ומשנראה שאנו זוכים כבר לגשת למצה ואנו חוצים אותה, אין אנו אוכלים אותה כי אם מצניעים אותה. כשם שישראל לא נושעו עם ביאת משה לפני פרעה. ואנו רק חיכינו לראות מתי נזכה ונצא ממצרים.

משה דואג להדגיש באזני פרעה את סוף התהליך - מכת בכורות "הנני נוגף את בנך בכורך". וכך אנו חוצים את המצה, אך משאירים את העיקר, לסוף - האפיקומן. וכאן מתחיל דיון בעם ישראל, ע"י שבעים הזקנים הנשמטים אחד אחד, ומבררים - האם אכן זו הגאולה? וזהו המגיד, בו אנו מספרים את הדרך בה הגענו לשעבוד מצרים. ועד הזמן שאנו נמצאים בו, ערב גאולתנו.

מתוך כך אנו נגשים ליטול את ידינו לקראת אכילת המצה. כמשה שבא אל פרעה, אך טרם זוכים אנו לצאת ממצרים.

ולא זו בלבד, אלא שהשעבוד נהיה פתאום חזק אף יותר. כשלא ניתן עוד לעם קש לתבן, ואנו אוכלים את המרור. אך יחד עמו אנו כורכים את החרוסת, שהיא מזכירה את זכויות ישראל, והקב"ה שומע את נאקת ישראל ויודע אותם.

וכשמתחילות המכות, ישראל מתחילים לעלות ולזרוח. מתעשרים הם ממכת דם, במנה הראשונה שבשולחן עורך וכן בכל מנה ומנה, עולים ומתעלים התבשילים, עד להוצאת האפיקומן בצפון.

אז זוכים ישראל ויוצאים ממצרים, לאחר מכת בכורות. בה נגלו ישראל, כבנו בכורו של ה'.

לאחר מכן אנו זוכים לביזה שניתנה לנו מאת ה' בביזת מצרים, ואנו מברכים בברך. עד שאנו גומרים את ההלל, כישראל שאמרו שירה על ים סוף.

אך לא רק זו, אלא אף זכו לביזה שניה- ביזת הים. וההלל שנחלק לשנים מסתיים בנרצה, שמעשינו רצויים. וזכינו לקבל את התורה ולהיכנס לארץ, יחד עם בניית בית הבחירה.

לשנה הבאה

בכל ראש חודש אנו מברכים את החודש הבא, כשאנו מתכוונים לחודש שמגיע בעוד כמה ימים, ולא לזה שבעוד חודש וכמה ימים. זו גם בקשתנו לשנה הבאה, כאן בתחילת ההגדה ובסוף ההגדה - 'לשנה הבאה בירושלים'. הבקשה היא על השנה המתחילה מיד לאחר ליל הסדר. שהחודש הזה הוא ראש חודשים, ראשון לחודשי השנה.

דבר זה אנו מוצאים גם ביום כיפור, הנחשב גם כראש השנה (וכמו

שמצינו בשנת היובל- רש"י), בו אנו מבקשים עם סיום תפילות היום הקדוש, שהשנה הזו המתחילה מיד לאחר יום הכיפורים, תהיה בירושלים הבנויה.

כאן הבן שואל

כיצד יתכן שכאן הבן שואל? וכי הוא ראה את שני הטיבולים? והאם אכלו כבר את המרור?

אם נתבונן היטב נראה, שאכן דווקא כעת יכול הבן לשאול, את כל ארבע הקושיות. ואף את הקושיה מימי המקדש - 'הלילה הזה כולו צלי'.

את הכוס הראשונה של היין שתינו בהסיבה, והבן רואה שאנו מסובים.

כשאנו נגשים ליטול את ידינו לכרפס, אנו מזהירים את הילד שלא לברך על נטילת הידיים. כיוון שכעת אנו רק מטבילים את הכרפס במים, ולכן עלינו ליטול ידיים ובלי ברכה. למרות זאת אנו מוציאים את המצה, וחוצים אותה לשנים. והבן רואה שאין אנו אוכלים עדיין את המצה. ובנוסף הוא מבין שזהו גם הלחם, אותו נאכל הלילה.

אנו מסבירים לבן, שאת המצה אנו חוצים לצורך כריכתה עם המרור, בהמשך הסדר. והבן רואה שישנו מרור שיאכל. וכן הוא מגלה שהמרור, יוטבל בחרוסת. ובימי המקדש אנו מסבירים לבן, שהמצה תיכרך גם עם קורבן הפסח.

וכאן אכן הבן שואל, משום שכעת הוא יכול לשאול לפשרן של כל חמש הקושיות, דווקא לאחר שחצינו את המצות - והושלמו קושיותיו.

כהלכות הפסח

התשובה לבן החכם באה לענות על שלוש שאלותיו- מה העדות והחקים והמשפטים?

את עניין העדות וכן החקים, אנו מסבירים לבן ע"י הלכות הפסח. שכן הפסח נקרא על שם שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים, והעיד בכך עלינו שאנו בניו. וכל ענייני הפסח- חוקה הם. לאכלו רק כצלי, בחבורה, לא ניתן לשבור בו עצם, הוא נאכל רק עד חצות ולא מעבר לעלות השחר ובמקרה הצורך- אף בטומאה. מה שאין כן בשאר קורבנות.

והמשפט- זוהי ההלכה 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', כהשלמה והוכחה לכל ענייני הלילה הזה. והמשפט כאן הוא במובן של הוכחת דברים- (רש"י על התורה בכמה מקומות). שעלינו להישאר עם טעם שבו יש גם עדות וגם חוק לבחירת ה' אותנו, במצרים.

ותעל שועתם

מכיוון שפרעה הצליח לשכנע את ישראל להשתעבד לו, גם כשהוא מת, בני ישראל לא שמו ליבם על כך, אלא רק על העבודה שבה הם עבדו.

ולמרות שהיה ראוי שהם יצעקו על מעשי פרעה עמם, אין הם צועקים אלא על העבודה. אך הקב"ה שומע את שוועתם מן העבודה - למרות שהיו צריכים לפנות אל אלוקי אבותיהם. ואין הם עושים זאת, אלא רק נאנחים מהשעבוד. הקב"ה מחשיב זאת כזעקה אליו.

ולכן גם שמיעת הנאקה של עם ישראל, בלא שפונים ישירות לה', בכל אופן היא הגורמת לזכירת הברית וזכירת האבות.

שכן ירידת ישראל למצרים היא מכוח הברית לאבות ומכוח האבות, ואף על פי שלא המשכנו את דרך האבות כפי שהם עצמם הורו לנו. שה'לגור בארץ'- שאמר יעקב לפרעה, הפך ל'ישבו נא' - אצל השבטים. אך בכל אופן הקב"ה שומע את קולנו.

ה' בוחר בישראל לא בגלל שהם מדברים עמו, כי אם כך ה' רוצה. וממש כשם שלא מופיע מדוע בוחר הקב"ה באברהם, אלא רק מופיע הציווי - לך לך. כך לא מופיעה פניה ישירה של ישראל להקב"ה, ולמרות זאת ישנה הקריאה מאת ה' - "שלח את עמי ויעבדוני".

ואף על פי שבפרשת כי תבא, אנו מזכירים שפנינו אל ה' במצרים. ובעוד שבפסוקים עצמם בפרשת שמות, לא מופיעה פניה אל ה'. אין זאת אלא משום, שכשאנו מספרים את סיפור יציאת מצרים. עלינו לדעת שגם צעקה של ישראל, היא בעצם צעקה אל ה'.

ובימים ההם בזמן הזה - כל צער וצער שיש לישראל מהאומות, מגיע הדבר עד כיסא הכבוד - 'ותעל שועתם אל האלוקים'.

דבר כבד מאוד

משה מתרה במצרים להניס את מקניהם לביתם ובכך להצילם, וכמו שכתב רש"י על התורה במכת ברד. וכל זאת משום שישראל יצטרכו להוציא מארץ מצרים סוסים וחמורים, גמלים יחד עם עולות וזבחים - וכל זאת מידי המצרים. מסיבה זו, מפרט משה את מיני הבהמות והחיות הללו, אף שהם כלולים בכלל מקנה, בקר וצאן שכבר נאמרו בפסוק. כדי שהמצרים יכניסו בעיקר את החיות הללו שישמשו את ישראל לביזת מצרים.

ויסע משה את העם

הנה יש לשאול, מה ארע עם שאר הביזה שלא הניח משה את ישראל לקחת? מדוע מונע מהם זאת משה?

אלא יש בדבר כדי שיכירו האומות בשבחן של ישראל. וכמו שמצינו בעניין המן. שלאחר שהמן נמס, היו החיות שותות את המים, וכשצדו אותם האומות, הם טעמו בבשר החיה את טעם המן, ובכך הכירו את שבחם של ישראל (רש"י).

וכך גם בביזת הים, כיוון ששמעו כולם על קריעת ים סוף, באו לראות את שארע. וכמו יתרו, השומע את קריעת ים סוף ובא.

וכשראו על הים את מה שנשאר אחרי הביזה, הכירו את גדולתם של ישראל.

הסיבה שאיננו מזמינים את האושפיזין גם בפסח

בשולחן ערוך נפסק שבפסח שיכול אדם לומר לחברו בפסח, שאינו יכול לאכול עמו, ואין בדבר משום פגיעה בו. אך כעת, איך נזמין את האבות, ונאמר לבניהם שאינם יכולים לסעוד עמנו? לעומת זאת בסוכות נאמר, שכל ישראל ראויים לשבת בסוכה אחת. ומכיוון שכך - כשכל האחים יחדיו, ניתן להזמין גם את ההורים לשמוח עמנו.

כי חיות הנה

לאחר שפרעה גזר על המיילדות להשליך את הילדים ליאור, הלכו נשות ישראל וילדו את ילדיהן בשדה, כדי שלא יצטרכו לעשות כן. וכמו שאמרו חז"ל במסכת סוטה - "וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח... והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפרת את הולד".

המנקרות והמשפרות של הוולדות, היו אחיותיהן של הנולדים. וכמו שארע עם משה רבינו.

יוכבד האם נאלצה להשימו ביאור, כיוון שהמצרים היו מחפשים אחר הנשים הנשואות. ומונים להן את הזמן, בו הן אמורות ללדת. אך מרים

האחות, יכלה לשים נפשה בכפה ולדאוג למשה אחיה שנולד.

וכמרים ראו, וכך עשו כל הבנות. כשבאו לשדה בו האמא ילדה, והן היו מגדלות בחשאי את אחיהן. כשהיו מביאות להם כל יום, כדי צורכם.

מכת דם

חז"ל מלמדים אותנו שעם ישראל זכה להתעשר במכת דם, כאשר הם מכרו מים למצרים שלא יכלו לשתות ממימי היאור. אך מנין היה לישראלים מים?

כאשר משה הזהיר את פרעה על המכה הקרבה ובאה, הלכו הישראלים והחלו לשאוב מים מהיאור, כיוון שהם האמינו שכך יהיה. אך המצרים לא שתו ליבם לכך, ולא עשו דבר ע"מ להתכונן למכה. כאשר החלה המכה, רק לישראלים היה מים, והם מכרו זאת למצרים.

ימינך ה'- נאדרי בכח לישראל, זו אותה ימינך ה' תרעץ אויב.

וינצלו את מצרים

חז"ל אומרים לנו שישראל השאירו את מצרים כמצולה שאין בה דגים. אך מכיוון שה' הבטיח שנצא ברכוש גדול כתשלום על עבדותנו במצרים, מדוע זה נחשב לניצול והרי יש כאן פריעת חוב.

במכת חושך נכנסו ישראל לבתי המצרים, וראו את אשר הם החביאו. וכאשר באו לצאת ממצרים, הם בקשו מהמצרים את אותם הכלים.

המצרי בתחילה ניסה להכחיש את הדבר, אך כשראה שהישראלי יודע את מקום מחבואו. הוא חשש שמא ראה הישראלי, גם את הטמונים יותר. וכמו בדין 'מודה במקצת', התחכם המצרי והתנדב להביא עוד לישראלי. וכמו שביאר רש"י - אתה אומר אחד, טול שתים וצא. ובכך חשב המצרי, שיהיה די.

כעת הבין הישראלי, שלא ידע על הכלים הטמונים הנוספים. שהמצרי מבקש להסתיר ממנו, יותר ממה שהודה. ועל כן הוא התנה את יציאתו מבית המצרי, רק אם יתן לו את כל אשר לו.

ובכך ניצלו הישראלים את המצרים, והשאירו אותם כמצולה שאין בה דגן.

וכל אשר נמצא אתו עצי שיטים

מהיכן היו לעם ישראל עצי שיטים לצורך הקמת המשכן? כיצד הם כרתו את מאות העצים ואיך הם העבירו את הכל למדבר?

לפני שיעקב נפטר, הוא ציווה את בניו שיקחו איתם את העצי שיטים, שהוא שתל במצרים. כיוון שהם יצטרכו אותם, לצורך בניית מקדש לה'.

במכת ברד נאמר "וכל עץ השדה שיבר", ולכן גם עצי השיטים אותם שתל יעקב, נשברו במכה זו. לאחר מכן בקריעת ים סוף, כשעלה הים התיכון מכיוון מצרים, לעבר ים סוף. וסחף עמו את כל אשר היה במצרים, כולל את עצי השיטים שנשברו בברד.

לאחר שבאו ישראל לשפת הים, הם ראו את העצים, ויחד עם זאת היו אופני מרכבות פרעה. חכמי הלב שבהם, לקחו את העצים. והרכיבו מהגלגלים את עגלות הצב, ושמו עליהם את הקרשים.

כשבאה שעת ההתנדבות, הם הביאו את אותם עגלות. ונדבו אותם לצורך המסעות במדבר, שבכל הארבעים שנה.

מהרה יבנה המקדש

רבן יוחנן בן זכאי גזר שלאחר החורבן, לא ניתן להשתמש בתבואה החדשה, עד לסוף יום ט"ז בניסן. משום הגזירה - מהרה יבנה המקדש, שיבנה בליל ט"ז בניסן. וכמו שביאר זאת רש"י במסכת סוכה - אבל מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים.

לילה זה זכה לכך, משום שהוא הלילה בו בא לוט לצוער. לאחר הפיכת סדום שהייתה בפסח עצמו, בט"ו בניסן. וכך בליל ט"ז בניסן, השקו אותו בנותיו. ויצא ממנו מואב, שהוא הסב הקדמון, של דוד המלך ומלך המשיח.

כל דכפין ייתי וייכול / סיפורי צדקה וחסד

וקראו שכונה על שמו

'כיון שהתאספנו לעניין של צדקה, של קמחא דפסחא , היום תשמעו עובדה שלא סיפרתיה מעולם ברבים' - הכריז המגיד הידוע רבי שבתי יודלביץ זצ"ל.

'רבה של ירושלים בדור הקודם היה רבי שמואל סלנט זצ"ל. הוא ניהל את העיר בחוכמה רבה עשרות שנים, הוא היה פיקח וחכם בתקופה מסוימת החלו לבנות מקווה חדש, דבר שהיה נחוץ מאד בירושלים דאז. התחילו, אך לא יכלו לממן את השלמתו. תושבי ירושלים, כידוע, היו עניים מרודים והפרוטות שנתרמו על ידם לא הספיקו להשלמת בניית המקווה. יום אחד, לפתע, לבש רבי שמואל סלנט את מעילו, נטל את מקלו, והודיע לבני ביתו כי הוא יוצא אל הגביר המפורסם וויטנברג, להשפיע עליו שיתרום מהונו לבניית המקווה. בעיני בני המשפחה והעסקנים, הייתה הליכה זו תמוהה, כי העשיר וויטנברג ידוע היה כקמצן נורא. לכן, לא היה להם ספק כי הרב מכלה את כוחותיו לריק. רבותי, אתם יודעים מה זו קמצנות בטבע? זו מחלה קשה מאד, כמו למשל, אדם לא מסוגל לחתוך לעצמו אצבע - כך הקמצן חש אם מוציא כסף מכיסו. אינו מסוגל - באמת קשה לו, הוא מסכן מאד, חולה מאד - במחלה קשה. העסקנים ובני הבית לא אמרו מילה לרבי שמואל מסלנט, התעטפו בשתיקה, ועקבו אחר מעשיו. הרב יצא לדרכו ונכנס לביתו של הגביר, שקיבלו בכבוד גדול. רבה של ירושלים התיישב על אחת הכורסאות, והציע לפניו את בקשת התרומה לבניית מקווה טהרה. אתם מבינים, כי מי שלוקה במחלת קמצנות, גם אם מבין הוא את נחיצות העניין של המקווה וגם אם יושב לפניו רבה של ירושלים ומטעים לו את קדושת המצווה, קשה לו להתגבר על עצמו... כשסיים הרב להרצות דבריו, השתרר שקט מוחלט. וויטנברג לא קם ולא זע ממקומו. לפתע פתח וויטנברג פיו ושאל: "סקרן אני לדעת, כבוד הרב, הרי אין חכם ונבון כמוך בירושלים, וא"כ איך הרב מתנהג לכאורה בדרך שטות לבוא אלי לבקש כסף עבור המקווה, בעוד שהרב וכל העסקנים יודעים שאני לא תורם מאומה, גם לאנשים החשובים ביותר, והרב מבין, כי גם למקווה לא אתן פרוטה שחוקה, וא"כ לשם מה טרח הרב עד לביתי?!". אחז רבי

שמואל סלנט במטהו, הביט עליו ואמר: אסביר לך: דע לך כי יום יבוא ותמות. תבוא לקבורה כמו כל שאר היהודים, שם יאכלו התולעים את בשרך, הגוף יירקב ויעלה ריקבון גדול ונורא. תעמוד לדין בשמים ככל יהודי - ואחת השאלות שישאלו אותך שם, היא - מדוע לא סייעת בבניית המקווה, וכתוצאה מכך נחלשה הטהרה בעם ישראל? אתה בוודאי תמהר להשיב להגנתך "לא תרמתי כי לא ביקשו ממני, אנשים כבר פסקו לנקוש בדלתי, התייאשו ממני. לכן, לשם כך, באתי לביתך עתה - הגביה רבי שמואל סלנט את קולו ברעדה - נכנסתי לבקש ממך כסף, ובכך לשלול ממך את האפשרות הזו - שגם אפשרות זו של מענה בבי"ד של מעלה לא תישאר בידך. לפתע, וויטנברג החל להזדעזע, ואמר לרבה של ירושלים: "בבקשה ייקח נא הרב את מפתחות הקופה ויוציא ככל שיחפוץ, אבל אנא - שאני לא אראה בעיניו!" אתם שומעים?! "קח, אבל שלא אראה". כל כך גדולה הייתה קמצנותו הטבעית שגם כאשר החליט לתת, לא יכול היה לראות זאת בעיניו. הרב עשה כבקשתו. מפי השמועה למדנו, כי מאותו רגע ואילך חלו בקרבו שינויים. סדק נפרץ בחומת הקמצנות, נתינה זו הראשונה סייעה בידו להיחלץ מהקמצנות. מקרה זה היה פתחו של מחט שבסוף התהליך התרחב עד שנהיה לפתחו של אולם. ומאותה עת השתנה וויטנברג - והיה לנדבן גדול. בירושלים קיימת שכונה על שמו "בתי וויטנברג" - בה מצאו שיכון חינם עניי ירושלים, יראי ה' מבני היישוב הישן. זכה איש זה באחרית ימיו לעשות חיל במעשיו, לגנוז זכויות לעוה"ב, ולהיות דוגמא לרבים בנדיבות לב'.

כפה פרשה לעני...

אחד מחכמי התורה זצ"ל סיפר מעשה מופלא: ויהי היום, הולכים אנו בזהירות בין המצבות בתוככי בית העלמין הגדול בוילנא, ולפתע צדו עינינו בנוסח מופלא שעל גבי מצבה סתמית: "פה נטמן פלוני בן פלוני / נפטר ונסתלק לבית עולמו ביום פלוני ונטמן ביום פלוני / כפה פרשה לעני וידיה שילחה לאביון". פסוק מ"אשת חיל" על מציבת איש מווילנא, לא על אשה?! הפלא ופלא! הסקרנות התעוררה בנו לדעת את סודה של מצבה זו, והחלטנו לעיין במקורות... עיינו בפנקסי 'חברא קדישא' הישנים, שם מצאנו פשרם של דברים: יהודי היה בעיר ווילנא, איש רוח אוהב צדקה וחסד. עשירותו הייתה לשם דבר בעיירות הסמוכות, והמעניין בטבעו של האיש, שכפי גודל עשירותו כן גדלה נדיבות ליבו - להרבות צדקה לעניי ישראל. משכיל אל דל. עמד האיש שנים רבות והזיל מממונו הון רב לכל קשיי יום, עניים מרודים, וסתם עמך הזקוקים למתן יד, הוא פשוט אהב בכל ליבו - לפזר את נכסיו לכיסם של העניים. והנה הגיעה תקופה חדשה, האיש הצדיק הלזה החל יורד אט אט מנכסיו, וילך האיש הלוך וחסור עד כי יבשו המים... נותר לו האיש עם בית מפואר מלא בכלי כסף וזהב, אבל כסף לעניים אין. ותהום כל העיר. השאלה הדהדה ברחבי וילנא מה ראו על ככה ומה הגיע לאיש זה שהרבה צדקה, ואעפ"כ נענש בעונש קשה. "הסתר פנים" לכאורה...

הדיבורים הגיעו גם לאוזני ראשי הקהל דיינים, גדולי תורה ויראה עד שהחליטו להושיב בי"ד ולדון בסוגיא זו: "עונש גדול זה על שום מה??" התכנסו כמה חכמים והעמיקו בדרכי חייו של האיש, ומצאו את חטאו: יהודי זה לא שמע לדברי חז"ל "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" ונתן הרבה יותר מחומש מנכסיו. היהודי בעל הצדקה שנותר כבר ללא מזומנים, לא נלאה אלא המשיך למלאות את תשוקתו בשיטה חדשה: לחלק כלים ומתנות - מתוך ביתו. מהנכסים עצמם שנשארו לו בבית. ראו בית הדין את מעשיו המרובים מנכסיו, טיכסו עצה כדי להצילו מחורבן כל ביתו, עד שהודיעו לו חגיגית על "מאסר בית": "אין לך רשות לצאת מביתך". חשבו הדיינים כי בצורה זו ימנעו הגישה אל האיש, העניים לא יפגשו בו ברחובה של עיר, עד שיתורו להם - לחפש נדיבי-לב אחרים. עניי העיר והסביבה שהכירוהו היטב, לא התייאשו לא פסקו מלחפש דרכים לבקש ממנו נדבות, הם החלו מתדפקים על חלונות הבית. היו מתכנסים בשעות הלילה המאוחרות לבכות את עוניים עד שהתעורר משנתו, קם הציץ ונפגע. כך בלילות, השליך לעברם החוצה מכל הבא ליד: כלים מכלים שונים מנורות כסף, פמוטות, שעונים וחפצי ערך שנותרו בבית והבית התרוקן מכל וכל. אין כסף ואין זהב, והאיש נותן בשמחה, במרץ ובמשנה עונג (שלא כדין). עד שהגיע הלילה האחרון... בחצות הלילה נקשו על חלון הבית שני עניים בוכיים. נכמרו עליהם רחמיו של העשיר (לשעבר) הוא נכנס פנימה לחפש חפצי ערך על מנת לזרוק לעברם. יגע וחיפש אך לא מצא כלום. כל החפצים כבר שוכנים כבוד בבתים אחרים... העניים לא ויתרו וביקשו: "אולי בכל זאת". בעל הבית נכנס בשנית, חיטט בכל החורים והסדקים בארונות ומעליהם, עד שמצא! יצא הוא אל המרפסת ובידו כף עשויה זהב טהור, כף הזהב אותה קיבל מחותנו העשיר ביום נישואיו! אלא שכאן בוכים שני עניים, ובידו רק כף אחת. מה עושים, שני עניים וכף אחת?. הרהר רגע קט ומיד עלה רעיון פשוט במוחו: שבר את הכף לשני חלקים, עני אחד קיבל את ידית הכף, ואילו השני - את הכף... העניים החישו צעדיהם למכור את הזהב, ולקבל תחתיו ממון לרווחת משפחתם. בבוקר כבר לא היה בעל הבית בין החיים. השיב את נשמתו לבוראה. זה היה לילו האחרון של האיש עלי אדמות. על סיפור זה - שעמו הסתיימה תעלומת חייו, החליטו לחרוט על מצבתו את המילים הבאות: "כפה פרשה לעני" - זו הכף, שניתנה לעני האחד. "וידיה שלחה לאביון" - זו הידית, שניתנה לאביון השני...

(מפי רבי יושע בער סלוויציק זצ"ל, שראה את המעשה כתוב - בפנקס חברא קדישא דוילנא/ פורסם ב"להגיד". גם הסיפור הקודם פורסם ב"להגיד" וקראתי מדפי תורתו של הרב חנניה צ'ולק שליט"א.)

לאסוף את היהלומים מן הבוץ

אני 'בֶּעקער' - אופה מצות. אני הוא האדם שמניף את המוט ועליו המצות המרודדות לתנור. העבודה קשה מאוד, דורשת מאמץ פיזי ועמידה ארוכה ליד התנורים הלוהטים. רק אנשים בעלי מיומנות גבוהה מצליחים לעשות אותה כפי שצריך. להכניס את המצות בתנופה כך שתהיינה ישרות ולא תידבקנה אחת לשנייה או תתקפלנה, לשלוף אותן בזמן הנכון: לא מוקדם מדי - שלא תהיינה קשות ולא טעימות. ולא מאוחר מדי - שלא תצאנה חרוכות.

אני עובד כך שנים ארוכות מגיל צעיר ועם השנים יצא לי שם של מומחה גדול. העבודה שלי מבוקשת ומתוגמלת היטב. ומלבד העבודה הקבועה אני מקבל הזמנות מ'חבורות', קבוצות אנשים ששוכרים תנורים ואופים מצות בעצמם כדי להיות בטוחים שהמצות שנאפו כשרות על פי כל הדקדוקים וההידורים.

העבודה הקשה גם נותנת בי את אותותיה. שרירי תפוסים, ידיי מגודות וכוויות, גבי כואב. גם כשאני מבקש לנוח מעמל היום איני מצליח להתרפות, מתקשה למצוא לעצמי תנוחה שלא תכאיב, מתקשה להירדם. יום השבת הוא היום היחיד בו אני מצליח לרפות את אבריי הדוויים, להירגע ולהנות ממשפחתי המקסימה.

באחת השבתות קראתי בעלון השכונתי מאמר נאה. חז"ל אומרים 'כל

קבוע כמחצה על מחצה'. מובא בשם ה'פלא יועץ' ש'אדם העמל לפרנסת ביתו וקובע עתים לתורה בשעה אחת מסוימת, בלי פשרות - נחשב לו כאילו למד חצי יום'. גם ללמוד חצי יום וגם להרוויח כאילו שקדתי בתורה שעות רבות. אני משתדל ללמוד מדי יום משהו אך זה לא קבוע ואודה שלעתים אני כה עייף עד שראשי נשמט על הגמרא הגדולה. החלטתי לקבל על עצמי ללמוד מדי יום בשעה קבועה ומסודרת. מצאתי שיעור שמצא חן בעיניי בבית כנסת קטן ליד המאפיה ומדי יום בשש בערב צעדתי לבית המדרש ללמוד תורה. כך עשיתי במשך חודשים בלי להפסיד ובלי לזוז מן הסדר כמלוא הנימה. קרה שויתרתי על חופה קרובה כדי לא להפסיד את השיעור היומי. ידעתי שבהקפדה זו אני מסדר לעצמי בשמים חצי יום לימוד.

הסדר הקבוע עלה לרצון והשטן החל מרקד. יום אחד, בין הכנסה להוצאה אני מקבל שיחת טלפון: 'שלום ר' חיים מאיר', עלה קול לא מוכר מן הטלפון. 'מה שלומך? ברוך ה' יום יום, מי מדבר? - 'שמענו את שמך, קיבלנו עליך המלצות יוצאות מגדר הרגיל ואנחנו רוצים להזמין אותך לאפות איתנו מצות'. 'בשמחה', אמרתי, 'מתי והיכן?'

'מחר בשש', הוא ירה ונתן כתובת מדויקת. 'בשש אני לא יכול, נקבע זמן אחר? 'אי אפשר', התאכזב המזמין. 'המאפיה פנויה רק בשעות הערב. הזמנו מקום מראש כבר לפני חודש. זה סיפור של לא יותר משעה'. אז תיקחו 'בעקער' אחר, אמרתי בפשטות. 'אני לא אזיז את סדר הלימוד שלי עבור כמה דולרים'.

'אנחנו רוצים דוקא אותך', התעקש האיש, 'אם נשלם לך שבעים דולר תסכים לפנות מזמנך היקר?' שעת עבודה שלי שווה חמישים דולר. בשביל עוד עשרים דולר איני מבטל קביעות בלימוד. השיחה התחילה להיות הזויה. כמו במכרז, העלה הדובר מעבר לקו את המחיר שיסכים לשלם תמורת עבודתי 'מחר בשש בערב'. אם רק אסכים לבוא הוא משלם מאה וחמישים דולר! לשעה! והדולר אז היה יותר מארבע שקלים. מאה וחמישים דולר לשעה הם לא דבר שהולך ברגל... 'תתקשר אלי עוד שעה', אמרתי לו. 'אז תהיה לי תשובה ברורה'. רציתי לענות לו מתוך ידיעה ששקלתי את הענין, שלא ארגיש שהחמצתי הזדמנות. רציתי לענות אחרי שאערוך בירור בתוכי, שתשובתי תהיה נקייה והחלטית. 'אני מקוה שתענה בחיוב', סיים והותיר אותי נבוך ותוהה.

המחשבות חבטו בי. אני יכול ללכת ללמוד בשבע, שעה אחת מאוחר יותר, ולהרוויח פי שלוש משעת עבודה רגילה. מי אמר שאני צריך לדחות את המזמין? אולי מצד מצוות צדקה עבור ילדיי אני כן צריך לקחת את העבודה הזו? מצד שני, הקבלה הטובה שמרוממת אותי ונותנת לי לעלות טפח מעל התנורים והפיח. האם לוותר עליה עבור כסף?

רציתי שההחלטה הטובה תבוא מתוכי אך התקשיתי לאסוף את היהלומים מן הבוץ. החלטתי לא להחליט.

אחרי שעה הוא התקשר. 'אתה לא במקרה היצר הרע בכבודו ובעצמו?' רציתי לשאול אותו אבל התאפקתי. 'אני לא רוצה להעליב אף אחד. מחר אני לא יכול'. הופתעתי לשמוע את עצמי אומר בפסקנות. 'גם אם תשלמו מליון דולר'. 'חבל', הוא הצטער, אמר יפה 'שלום' ומערבולת שארכה שעה תמימה, הסתיימה בקול דממה דקה. עמדתי בנסיון לא קל בכלל. התחושה הנפלאה שלאחר השיחה היתה המתנה עבור הוויתור הגדול. אך הסיום המתוק והמפתיע הוא התגמול שקיבלתי היישר מידו הרחבה והפתוחה של בוחן כליות ולב. ומעשה שהיה כך היה:

ביום הראשון של חול המועד, הקיש השכן שלנו על דלת הבית. השכן הוא תושב חוץ, אדם אמיד המתגורר תדיר בארה"ב אך יש לו דירת נופש בבניין שלנו, אותה הוא פוקד מספר חודשים בשנה.

בחגים ובחופשות. כעת הוא ניצב בפתחנו ובפיו שאלה: 'אתה אופה מצות במאפיית...' וכאן נקב בשם המאפייה בה אני עובד. הנהנתי לחיוב. 'אנחנו אוכלים רק את המצות שלכם, הן ספיישל', נהניתי מן המחמאה. הדבר נכון. המצות שלנו ידועות בטיבן, בדקות ובפריכות שלהן והן מיוצאות לחו"ל בכמויות.

'חישבתי לא נכון את כמות המצות שנאכל בחג', אמר השכן הנחמד. 'חסרים לי שני קילוגרמים. אולי תוכל למכור לי?'. 'בשמחה' - הדגשתי.

בעל המאפיה היה מצ'פר אותי, בנוסף למשכורת, במצות ביד נדיבה. יש לי כמות מספקת לתצרוכת הביתית וגם אפשרות לתת לשכן כמה קילוגרמים.

עיניו אורו. 'הו, תודה לך, חששתי שלא אוכל למצוא את המצות מהסוג הזה. הילדים שלי אוכלים רק את המצות הללו'. מסרתי את הקרטון המכיל שני קילוגרם והוא שלף את ארנקו. 'זה בסדר, אין צורך לשלם. המצות מתנה בשבילך, מתנת חג', אמרתי בנדיבות.

'חלילה', נזעק השכן. הוא שלף שטרות ומסר לידיי... מאה וחמישים דולרים. הייתי עקשן אך הוא היה עקשן יותר. מאה וחמישים דולרים. הסכום אותו הייתי מרוויח אלמלא עמדתי בנסיון, הבזיקה בי פתאום מחשבה.

כעת כבר לא התעקשתי. הודיתי לו על התשלום והתרגשתי עד דמעות. חשתי כאילו יד משמים ירדה והושיטה לי מתנה יקרה. זכיתי. התמורה המדויקת שניתנה עבור המצות היתה הוכחה ברורה שהלימוד היומיומי הקבוע חשוב, מרוצה ומקובל לפניו כקרבן.

(האמנתי ואדברה-הובא בגל' קבלת שבת)

■ מתעתועי היצר

באחת משיחותיו אמר הרבי מלובביץ': אין להאמין לתעתועים של היצר. להיות מוכנים לכך שמדובר ברמאי ולדחות את טיעוניו. ספציפית זה אומר: א. לזכור שרע הוא רע ושום תירוץ לא יהפוך אותו לטוב. מה שאסור - אסור ושום הסבר לא ישנה זאת. ב. לאידך, כשאדם רוצה לעשות מעשה טוב - עליו פשוט לעשות אותו ולא להניח ליצר לעורר רעיונות טובים כמו 'אחר כך, מחר תעשה מעשה יותר טוב וכו'". כמסקנתו של הרבי בספר היום יום שם: "כל מניעה לדבר המועיל או מביא לעבודה בפועל - אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה - היא רק מתחבולותיה של הנפש הבהמית".

והנה סיפור שסיפר הרבי בעצמו בהקשר הזה: הצדיק רבי נחום מטשרנוביל היה עני ואביון. החסידים תרמו לו כסף אך הוא היה נותן הכול לעניים ולא משאיר כלום לצרכי ביתו. פעם הגיע בתו לגיל הנישואים ותכננו חתונה מכובדת כראוי לבתו של הרבי, אבל הגבאי ידע את האמת: אין בקופת המשפחה רובל אחד לממן את האירוע. הגבאי חשב והחליט לחכות שיבוא חסיד עשיר לבקר את הרבי ויספר לו את המצב. התוכנית עבדה היטב ואחרי כמה ימים הגיע אחד הגבירים של חצר טשרנוביל לבקר את רבי נחום. הגבאי עצר אותו וגילה את המצב הדחוק בו שרויה הקופה, וביקש כי כשימסור היום לרבי את הנדבה השנתית, ידגיש כי הוא נותן זאת עבור הצרכים האישיים של המשפחה ולא עבור המוסדות או כל מטרת חסד חשובה. החסיד יצא והגבאי התכוון לבקש את הכסף מהרבי, אבל בדיוק נכנס חסיד נוסף וסיפר בדמעות כי הוא עומד לחתן את בתו וזקוק להלוואה דחופה. הרבי הוציא את הכסף ונתן לו. הגבאי לא היה יכול להתאפק

והתאונן שהמצב בבית קשה והחתונה בפתח ואיך מחלק הרבי את כספו לאחרים? הרבי השיב שהוא התכוון לקחת את הכסף, אבל לא היה יכול לעמוד בפני תחנוני האיש ומסר לו. ואז הוסיף הרבי: "אני רוצה לשתף אותך בתעלומות לבבי. כשאותו חסיד בכה על מצבו, רציתי לתת לו את הכסף, אבל אז נכנסה בי מחשבה אחרת, אולי עדיף לחלק את הכסף לכמה חסידים עניים ולא לתת הכול לאדם אחד? מדובר הרי בסכום ענק שיכול לכלכל כמה משפחות? התלבטתי והיססתי ולא ידעתי מה להחליט. אבל אז הבנתי שזה רק תעלול של היצר. עובדה היא שכאשר חשבתי קודם לקחת אותו לעצמי, לא עלתה בי מחשבה כזו שאולי מוטב לחלק אותו לחמשה אנשים, רק כשרציתי לתת לאחרים, פתאום בא הרעיון אולי תדחה את הנתינה לחמישה נזקקים...

משיחת משה את אהרן ובניו לכהונה

/ הרב שמעון ממן שליט"א

מסופר בפרשת השבוע על משיחת משה רבינו את אהרן אחיו ובניו לכהונה, ושאמר לו ה' שיעשה זאת בפני כל עדת בני ישראל, ואמר משה אל העדה "זה הדבר אשר צוה ה' לעשות". ופירש רש"י דברים שתראו שאני עושה לפניכם, ציוני הקב"ה לעשות ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה, ע"כ. וכן ביאר רבינו אור החיים הקדוש, שמשה רבינו אמר כן כדי שלא יבואו לערער על הכהונה, כמו שעשו קרח ועדתו בחושבם כי משה בדה מלבו את גדולת אהרן אחיו לכהונה. ולפי זה אין טענה לקרח לומר שהיה שוגג בדבר טעותו, שהרי הודיעו ולכל עדת ישראל שאהרן ובניו נתמנו לכהונה ע"פ דעת השי"ת.

עוד מבאר אור החיים הקדוש, כי משה היה לו דין של מלך (שמו"ר פ"ב) כמו שכתוב "ויהי בישורון מלך", ואמרו חכמינו (כתובות יז.) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ואם כן יקשה היאך משה רבינו עשה מעשים של זלזול בכבודו, כרחיצת רגלי אהרן ובניו. ולכן אמר "זה הדבר אשר צוה ה' לעשות", ומדין הפה שאסר למלך למחול על כבודו הוא שהתיר לי עתה לרחוץ את אהרן ובניו במים.

עוד מיישב, לפי מה שאמרו במדרש תורת כהנים על הפסוק "וירחץ אותם במים"- באותה שעה זכו בקידוש ידים ורגלים, ובטבילת יום הכיפורים, ע"כ. ולכן אמר משה זה הדבר אשר צוה ה' לעשות לדורות, כי בזה יזכו בקידוש ידים ורגלים וטבילת יום הכיפורים לדורות. והביאור בזה, שכיון שעל ידי הרחיצה הזאת יתקדשו אהרון ובניו עד סוף כל הדורות, נמצא שיש בזה הנאה וצורך למשה רבינו ולכל ישראל. ולא אסרה תורה למלך לעשות דבר מגונה, אלא א"כ עושה זאת באופן שאין לו שום הנאה מזה. ובזמן הזה שאין בית המקדש קיים, עדיין יש לנו כהנים אשר על ידם אפשר לזכות לקיים מצות "וקדשתו", שצריך לכבדם ולא לנהוג בהן מנהג בזיון.

להיות עבדי ה'

ידוע שחג הפסח נקרא גם בשם חג החירות, והמובן הפשוט הוא שע"י גאולתנו ממצריים, יצאנו לחירות הגופנית מן עבודת הפרך אשר נשתעבדנו בה עת היותנו במצרים. אך יתירה מזו מבואר בספרים הקדושים, שתכלית יציאתנו ממצריים הייתה על מנת שנקבל את התורה הקדושה, ונהיה עבדים להשי"ת.לשמור ולעשות את רצונו, ואמרו חכמינו שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ולכן דווקא בחג הפסח נצטווינו לאכול בהסיבה שהיא דרך חירות, כדי לזכור את תכלית יציאתנו ממצרים להיות בני חורין של אמת דהיינו עבדי ה'. ולהווה ידוע שעיקר החירות היא מן התאוות הגשמיות, אשר לב האדם נמשך עליהם בהיותו עשוי מחומר. ואין אפשרות בכוח אנוש להתנתק מן התאוות, אלא על ידי כוח התורה. אשר נמשלה לאש, והעיד לנו ה' שרק על ידה יתנקה מן התאוות.

יה"ר שנזכה לחירות האמיתית על ידי הלימוד בתורה הקדושה ובקיום מצוותיה, ובקרוב ממש לביאת הגואל ולבניין בית המקדש אמן.

פסח תימן

לקראת מועדי ישראל בקהילת יהודי תימן היו מתכוננים להם עוד זמן רב מבעוד מועד. החג שדרש הכי הרבה הכנות הוא חג הפסח. כבר מחודש תשרי, שהינו חודש הקציר, אספו היהודים אלומות מן השדה אל ביצתו, שם היה מפריד את החיטה מהשיבולים ושומרה בכלי חרס עד פורים.

בליל ארבעה עשר לאחר תפילת ערבית בודק אבי המשפחה את החמץ. ולאחר מכן עוסקות הנשים בהכנת ה"דוכה" (חרוסת) שהייתה מורכבת משלשה עשר מרכיבים שונים. בערב החג, לאחר שסיימו את הכנותיהם שהם: קניית מצרכים, ביעור חמץ, אפיית מצות, תספורת, טבילה במקוה, הכנת האכל ועריכת שולחן הסדר, מחליפים את בגדיהם לבגדי החג והולכים לביהכנ"ס. בסיום התפילה חוזרים לבתיהם ובשמחה עורכים את הסדר עם קריאת ההגדה בתוספת של "מא כבר" שאותו קורא הקטן שבילדים, ומנהג זה יחודי הוא ליהודי תימן,

מא כ'בר (כ' רפויה) (תרגום: מה עניין, כלומר מה שונה) הוא קטע בהגדה של פסח הנאמר בקרב יהודי תימן על ידי ילד צעיר. תוכנו הוא קיצור ההגדה בשפה תימנית-יהודית, על מנת שמשתתפי הסדר שאינם דוברי עברית יוכלו להבין ולקיים את מצוות ההגדה. ישנו נוסח מא כ'בר נוסף, ארוך יותר, בשם "מא כ'בר אלכבירה", שלא נאמר לרוב ורק יחידים אמרו אותו. נוסח זה נאמר על ידי אחד הבנים הגדולים יותר. בסיום קריאת ההגדה קוראים את שיר השירים ושרים משירי הפסח. בבוקר חוזרים הגברים לביהכנ"ס ובשעה זו עוסקות הנשים בהכנת האוכל ואפיית המצות. לאחר התפילה פונים לבתיהם ומקימים סעודה ובסיומה הולכים לבקר את "המוואריין" (הרבנים), שם הרב מברכם "תזכו לשנים רבות ומועדים טובים" והם עונים לו "בחייך ובימיך הטובים".

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

לכל בית ישראל,
חג כשר ושמח.

מאחלים חברי מערכת בסוד שיח

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net